

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Sourozenecké konstelace ve vztahu k povolání učitelky MŠ
Bakalářská práce

Autor: Michaela Pozníková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Michaela Pozníková
Studium:	P15P0865
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Název bakalářské práce:	Sourozenecké konstelace ve vztahu povolání učitelky MŠ.
Název bakalářské práce A):	Sibling constellation related occupations kindergarten teacher

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude věnovat tématu sourozeneckých konstelací. Práce bude tradičně rozdělena na dvě části. V první, teoretické části bude shrnut současný stav poznání se zaměřením na téma sourozenecké konstelace (podstata, souvislosti) a vybrané poznatky z oblasti vývojové psychologie (důsledky vývoje v určitých sourozeneckých konstelacích na určité oblasti lidské psychiky, především na vlastnosti osobnosti). Následně bude diskutováno, které konstelace jsou nejlépe kompatibilní s povoláním učitelky MŠ. Praktická část bude obsahovat návrh a realizaci vlastního výzkumného šetření. Výzkumný soubor budou tvořit učitelky MŠ (ev. připravující se na toto povolání) v rozsahu minimálně 30 osob. Hlavní výzkumný nástroj bude test osobnosti, ve kterém bude předem vytypován optimální profil a dotazník zjišťující především informace o sourozenecké konstelaci. Získané údaje budou zpracovány standardními matematicko-statistickými procedurami (např. t-test pro porovnání profilu očekávaného a reálného a ANOVA pro porovnání skupin dle souroz. konstelací). Závěrečná zjištění budou diskutována ve vztahu k poznatkům popsáním v první části i vzhledem k praxi.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace. Vyd. 4. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-507-3. ISAACSON, Clifford E. a Kris RADISH. Pořadí narození: kdo doopravdy jsme. 1. vyd. Bratislava: Eugenika, 2006. ISBN 80-89227-31-7. PREKOPOVA, Jirina. Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici. Vyd. 2., V Portálu 1. Přeložil Hana VRBOVÁ. Praha: Portál, 2009. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5.

Garantující pracoviště:	Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Blanka Křováčková
Datum zadání závěrečné práce:	26.5.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpala.

V Hradci Králové dne 20. dubna 2019

.....
Michaela Pozníková

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Janě Marii Havigerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi při zpracování mé bakalářské práce poskytla.

Anotace

POZNÍKOVÁ, Michaela: Sourozenecké konstelace ve vztahu k povolání učitelky MŠ. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 50 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá vztahem sourozeneckých konstelací s povoláním učitelů v mateřských školách. Tématem práce je možný vliv sourozenecké pozice na chování a přístup pedagogů k dětem a dále na výběr jejich pedagogických metod. Práce se dále zaměřuje na otázku nejvhodnější možné sourozenecké konstelace pro povolání učitelství v mateřské škole. Pro zpracování byla použita metoda kódování, pomocí které byly porovnány kompetence učitele MŠ s vlastnostmi zkoumaných sourozeneckých konstelací – tedy jedináčků, prvorozených, druhorozených a benjamínků. Dále byl zvolen výzkum v podobě dotazníkového šetření, kterého se dobrovolně zúčastnili učitelé z mateřských škol, studenti tohoto oboru či jedinci s jiným pracovním zaměřením. V závěru práce autorka porovnává současný stav poznání z první části práce a výsledky výzkumu z části druhé.

Klíčová slova: sourozenecké konstelace, učitelství pro mateřské školy, přístup pedagogů k dětem, kompetence učitele MŠ, MBTI

Annotation

POZNÍKOVÁ, Michaela: Sibling constellations related to occupations of kindergarten teacher. Hradec Kralove: Faculty of Education, University of Hradec Kralove, 2019, 50 p. Bachelor thesis

The bachelor's degree thesis deals with the relationship of sibling constellations with the profession of teachers in kindergartens. The topic of this writing is the possible influence of sibling position on behaviour and attitude of teachers to children and on the choice of their pedagogical methods. The thesis also focuses on the issue of the most suitable sibling constellation for vocational education in kindergarten. The coding method was used for the processing, which was used to compare the competences of the kindergarten teacher with the properties of the sibling constellations – i.e. the only child, first-born, second-born and baby of the family. In addition, research was selected in the form of a questionnaire survey, which was voluntarily attended by teachers from kindergartens, students of this field or persons with a different focus. In the conclusion, the author compares the current state of knowledge from the first part of the thesis and the results of the research from the second part.

Keywords: sibling constellations, kindergarten teachers, teachers' approach to children, competence of kindergarten teachers, MBTI

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce a metodika zpracování.....	2
3	Sourozenci	3
4	Sourozenecké konstelace – vymezení pojmu	3
5	Historické pojetí sourozeneckých konstelací.....	4
5.1	Pojetí podle Alfreda Adlera	4
5.1.1	Prvorozené děti	4
5.1.2	Druhé/prostřední děti	5
5.1.3	Nejmladší děti	5
5.2	Pojetí podle Kevina Lemana	6
5.2.1	Jedináčci.....	6
5.2.2	Prvorození.....	6
5.2.3	Druhorození (prostřední děti)	7
5.2.4	Benjamínci (nejmladší děti).....	7
5.3	Pojetí podle Tomáše Nováka	8
5.3.1	Jedináčci.....	8
5.3.2	Nejstarší děti	9
5.3.3	Prostřední děti	9
5.3.4	Benjamínci	9
6	Sourozenecké konstelace v současnosti.....	10
6.1	Význam teorie sourozeneckých konstelací	11
6.2	Jedináček.....	12
6.3	Prvorozené dítě.....	12
6.4	Druhorozené dítě	13
6.5	Prostřední dítě	14

6.6	Nejmladší dítě	14
7	Shrnutí.....	15
8	Učitelka MŠ	16
8.1	Vývoj požadavků na učitelky v MŠ	16
8.2	Kompetence učitelky MŠ v současnosti	17
8.2.1	Klíčové kompetence	17
8.2.2	Kompetence učitele.....	18
8.2.3	Profesní kompetence	18
9	Souhrn požadovaných kompetencí a povinností učitelky MŠ.....	18
10	Teorie sourozeneckých konstelací ve vztahu ke kompetencím učitelky MŠ	20
11	Typologie osobnosti MBTI.....	25
11.1	Extraverze a Introverze (E, I)	25
11.2	Smyslové a Intuitivní vnímání (S, N).....	26
11.3	Myšlení a cítění (T, F)	27
11.4	Usuzování a vnímání (J, P).....	27
11.5	Typy osobnosti MBTI	28
12	Dotazník typologie osobnosti MBTI	31
13	Popis výzkumného souboru	32
14	Popis výsledků	32
14.1	Jedináčci	33
14.2	Prvorození.....	35
14.3	Druhorození (prostřední děti)	37
14.4	Benjamínci.....	39
15	Diskuze	41
16	Závěr	43
17	Literatura.....	45
18	Seznam tabulek.....	48

19	Seznam grafů	49
20	Seznam příloh	50

1 Úvod

Tématem bakalářské práce jsou sourozenecké konstelace a jejich vliv na povolání učitelek v mateřských školách. Autorka v ní vychází ze svého vlastního zájmu o učitelské povolání, které v současné době studuje. Povolání učitelek mateřských škol patří k těm nejhezčím a nejdůležitějším. Proto je důležité, aby učitelky jednaly vždy podle svého nejlepšího uvážení.

Existuje mnoho podnětů, které mohou ovlivnit lidský život již v jeho počátku. Mezi jeden z nich patří právě to, v jakém pořadí se lidé spolu s jejich sourozenci narodí. Nemusí se jednat pouze o ovlivnění chování či charakteristických vlastností. Může jít například o výběr budoucího zaměstnání nebo životního partnera. Není tomu jinak ani co se týče lidské osobnosti. Sourozenecké pořadí dokáže ovlivnit důležité vlastnosti, postoje i názory a už od prvních let jedince určuje jeho životní směr.

O sourozeneckých konstelacích se nedá tvrdit, že jasně charakterizují úplně celou osobnost člověka a že ji už nemůže ovlivnit či změnit žádný jiný aspekt. Důležitá je také rodina, do které se jedinec narodí a která ho během jeho dětství vychovává a předává mu životní hodnoty. Ať už se dítě narodí jako jedináček, prvorozený, druhorozený či benjamínek, ani jedna z těchto sourozeneckých pozic mu předem nepředurčí, zda bude šťastný či úspěšný. Sourozenecká pozice je pouze jeden z mnoha vlivů, které lidskou osobnost tvoří. Lidé by však tuto teorii neměli podceňovat. Sourozenecké konstelace v rodině dokážou člověka natolik ovlivnit, že určitě stojí za to, se této teorii věnovat podrobněji.

Učitelé obecně mají různé druhy osobností a povahových rysů. Každý učí jinak a používá rozdílné metody, které ho jako pedagoga charakterizují. Někteří volí přátelský přístup, další jsou vnímaví a starostliví, jiní jsou zase příliš přísní. Podle jejich učitelských metod si k nim děti vytváří vztahy různého druhu, respekt či přátelství. Proto by sami učitelé neměli své chování a přístup k dětem brát na lehkou váhu. Odvíjí se chování učitelů k dětem a výběr jejich učitelských metod a postupů také od typu sourozenecké konstelace? A existuje vůbec nejvhodnější pozice pro povolání učitele v mateřské škole? Tyto otázky budou v bakalářské práci zkoumány a autorka se na ně pokusí odpovědět.

2 Cíl práce a metodika zpracování

Tato práce se bude soustředit na oblast učitelského povolání. Cílem bude zjistit, zda se sourozenecké pořadí může odrazit v osobnosti pedagoga a jeho přístupu k dětem. Za pomoci výzkumného šetření budou zodpovězeny dvě otázky: 1. Existuje nejvhodnější sourozenecká pozice pro učení v mateřské škole? 2. Jak se pořadí sourozeneckých pozic promítá do přístupu pedagogů k dětem?

V první části práce bude čerpáno z odborné literatury a výzkumných článků, ze kterých se bude skládat současný stav poznání. Pro tento výzkum budou vybráni tři autoři zabývající se teorií sourozeneckých konstelací. Do práce budou vloženy jejich názory a poznatky. Pro pestrost výzkumu budou vybrány názory starší, ale i současné, které se budou navzájem doplňovat. Dalším krokem pro zodpovězení první výzkumné otázky bude souhrn kompetencí učitele MŠ, které budou shrnuty z odborné literatury a Rámcového vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kompetence budou dále upraveny do tabulek a pomocí metody kódování bude možné vyhodnotit, zda podle výše zmíněné teorie lze určit nejvhodnější sourozeneckou pozici pro povolání učitele v mateřské škole.

Další část práce se bude soustředit na druhou výzkumnou otázku – Jak se sourozenecké pořadí promítne v přístupu pedagogů k dětem? Pro tento druh výzkumu bude použit dotazník MBTI od C. G. Junga, který bude upraven tak, aby byl vhodný pro účely této práce. Dotazník bude předložen nejméně třiceti učitelům MŠ či studentům tohoto oboru a následně i jedincům s jiným pracovním zaměřením, kteří budou sloužit jako kontrolní skupina. Pomocí tohoto dotazníku bude zjištěno, zda se u jednotlivých sourozeneckých konstelací objevuje převaha určité osobnosti, či nějaké její části. Podle výsledků bude možné určit, z jaké části ovlivňují sourozenecké konstelace osobnost učitele a jak se tento vliv následně promítá v pedagogických přístupech k dětem. Pro přesné a systematické zobrazení výsledků u obou výzkumných otázek budou použity sloupcové grafy, které jasně a přehledně znázorní jednotlivé výsledky výzkumu.

3 Sourozenci

Sourozenci, kteří vyrůstají spolu, mají proti jedináčkům jednu velkou výhodu. Téměř celé dětství je pro ně jeden velký trénink sociálního chování. Učí se přizpůsobovat se jeden druhému, navzájem se chránit, bojovat o pozornost, dělit se o věci, pomáhat si i škádlit se. Tento sociální trénink je pro ně nenahraditelný. Z nabytých zkušeností z dětství mohou následně čerpat i v dospělosti. Prožitky a poznání poté obvykle přenášejí také na výchovu vlastních dětí (Prekopová, 2009, s. 19-20).

„Sourozenectví a život v sourozenecké skupině je vydatná životní příprava na vlastní rodičovství. Nikde jinde nemůže dítě získat tolik podnětů, zkušeností a pozitivní motivace pro rodinný život. Sourozenecká skupina také silně ovlivňuje počet dětí, které si přejeme v dospělosti mít“ (Matějček, cit. dle Táborská, 2011, s. 8).

Z výše uvedených odstavců lze vyvodit, že dětství má silný vliv na lidskou osobnost. To, jaké má jedinec v rodině postavení a jak se cítí mezi sourozenci, si snadno přenesou do rodičovské nebo učitelské role, která bude v této studii zkoumána.

4 Sourozenecké konstelace – vymezení pojmu

Termín sourozenecká konstelace není v běžné společnosti často používán. Mnoho lidí si pod slovem konstelace představuje věci spojené s vesmírem nebo se znamením zvěrokruhu. V případě sourozenecké konstelace však chápeme tento pojem jako jakési postavení nebo pořadí dětí v rodině. Záleží tedy na tom, zda se jedinec narodí jako prvorozený, druhorozený nebo jako nejmladší ze sourozenců (Leman, 2000, s. 13).

„Principy teorie pořadí narození odhalují jednotlivé stránky osobnosti způsobem, jemuž se nevyrovná žádný test osobnosti ... Pomocí teorie o pořadí narození lze bezpochyby dosáhnout lepších a spolehlivějších výsledků a můžeme s ním navíc dopracovat mnohem rychleji.“ (Isaacson & Radish, 2006, s. 9).

Lidé často pochopí smysl sourozeneckých konstelací až tehdy, kdy sami mají vlastní děti. Vidí totiž najednou podobné situace, které již sami zažili (Skládalová, 2018, s. 14). Analogicky se může stát, že učitelky v mateřských školách vidí nové souvislosti až po příchodu jejich vlastních dětí.

5 Historické pojetí sourozeneckých konstelací

V práci budou následně prezentovány starší i modernější postoje k tématu sourozeneckých konstelací.

Mezi prvními se sourozeneckými konstelacemi zabýval psycholog a zakladatel individuální psychologie Alfred Adler. Při diagnostice dětí s poruchami chování se nezabýval pouze o dítě samotné, ale začínal zkoumat také jeho rodinné prostředí, a právě sourozenecké pořadí v rodině. Zjistil, že děti narozené ve stejných sourozeneckých pozicích mají mnoho společných znaků chování. Z toho vyvodil, že sourozenecké konstelace mají na chování jedince velký vliv (Skládalová, 2018, s. 15).

Adler jako první ze všech tvrdil, že pořadí mezi sourozenci determinuje naše chování a utváří naše vztahy, povahu a cítění. Adlerovo studium sourozeneckého pořadí bylo ve 30. letech 20. století velmi nadčasové a pokrokové. Dnes je již toto studium uznávaným faktem a je i několikrát experimentálně ověřeno. Adler také jako první uvedl pojem sourozenecká rivalita (Žlabová, 2012, s. 13).

5.1 Pojetí podle Alfreda Adlera

Alfred Adler rozlišuje tři základní typy sourozeneckých konstelací:

Prvorozené děti

Druhé/prostřední děti

Nejmladší děti

5.1.1 Prvorozené děti

Prvorozené děti mají nejprve pro sebe všechnu lásku. Když se o ni ale najednou musí dělit s dalšími sourozenci, může to pro ně být velký šok. Podle autora by se mělo dítě na nového sourozence delší dobu připravovat. Rodiče by mu měli vysvětlit, co ho čeká a popsat mu následné změny v rodině, na které se bude moci psychicky připravit. Pokud rodiče s dítětem o situaci nemluví, může prvorozený z nastalé situace trpět (Adler, cit. dle Peterková, 2019). Adler ve své publikaci dále uvádí fakt, že se u prvorozených dětí mohou objevit konzervativní názory. Tyto děti uznávají autoritu, mají k ní respekt a většinou takové lidi obdivují (Adler, 1999, s. 103-104).

5.1.2 Druhé/prostřední děti

Druhé dítě je opakem svému staršímu sourozenci. Na rozdíl od něj má před sebou někoho, kdo mu udává tempo, a tak se mu snaží vyrovnat. Život je pro něj jakýsi závod, při kterém se stále snaží dosáhnout nejlepšího výsledku. Dalším rozdílem je to, že proti svému staršímu sourozenci už nechová takový respekt k autoritám (Adler, 1999, s. 104). Druhorození se rodí do vyvážené sociální situace a nemusí zažívat převratné životní změny, při kterých by se cítili odstrčení (Adler, cit. dle Peterková, 2019).

5.1.3 Nejmladší děti

Nejmladší děti bývají často rozmazlovány. Těžko dokážou samy posoudit jaké místo v rodině vlastně zaujímají a kam patří. Mívají proto někdy sklony k poruše přizpůsobení (Adler, cit. dle Peterková, 2019). Benjamínci mají výhodu v tom, že už je žádný další sourozenec nemůže z jejich pozice vystrnadit. Tyto děti se vždy něčím liší od zbytku rodiny a jdou si svou cestou. Mají mnoho energie a stejně jako děti prostřední chtějí ostatním ukázat, co v nich je a vyrovnat se ostatním členům rodiny (Adler, 1999, s. 104-105).

Z uvedeného plyne, že nejvýznamnější charakteristické vlastností jednotlivých sourozeneckých pozic podle Alfreda Adlera jsou vlastnosti popsané v Tabulce 1.

Tabulka 1 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Alfreda Adlera

Sourozenecké pozice	Vlastnosti
Prvorozené děti	konzervativní, uznávající autoritu
Druhé/prostřední děti	cílevědomí, vyrovnání
Nejmladší děti	toužící po uznání, těžko přizpůsobiví, energičtí

5.2 Pojetí podle Kevina Lemana

Kevin Leman rozlišuje čtyři základní typy sourozeneckých konstelací:

Jedináčci

Prvorození

Druhorození (prostřední děti)

Benjamínci (nejmladší děti)

5.2.1 Jedináčci

Být jedináčkem přináší svá pro a proti. Mezi pozitiva patří například to, že děti vychovávány jako jedináčci, dokážou rychle dospět a chovat se na svůj věk velmi zodpovědně. Jsou sebevědomí a výřeční a často mají věci pod kontrolou. V životě jim nechybí rozvážnost a vnitřní motivace a kladou na sebe vysoké nároky. Silně touží po úspěchu a prohru či jiné selhání snášejí špatně. Nevýhodou jedináčků je hlavně to, že se nikdy neměli možnost naučit vycházet se svými bratry a sestrami. Děti vyrůstající samy mají často špatnou pověst a lidi je považují za rozmazlené a sebestředné. Proto se pak může stát, že jsou méně oblíbeny v kolektivu než ostatní. Raději tráví čas se značně staršími nebo mladšími lidmi, nikoliv se svými vrstevníky (Leman, 2016, s. 125-127). Jedináčci mohou být směsí prvorozeného dítěte a rodinného benjamínka a vlastnit tak některé z vlastností těchto dvou sourozeneckých pozic. I když navenek většinou působí naprosto spokojeně a nad věcí, často se cítí méněcenní a stále si musí něco dokazovat. Tento boj může u některých přetrvávat celý život (Leman, 2012, s. 62-63).

5.2.2 Prvorození

Prvorození jsou specifictí v tom, že dokáží lehce porovnat, co je správně a co naopak špatně a někdy se chovají jako takoví malí dospělí. Nechybí jim perfekcionismus, spolehlivost, kritičnost ani samostatnost. Jsou také svědomití a věci dělají opravdu pečlivě. Rádi dodržují řád a pořádek a na většinu věcí, které si naplánují, si tvoří různé seznamy. Jsou konzervativní a nemají rádi změny, na které nejsou připraveni. Často bývají úspěšní, jelikož je žene dopředu jejich touha po úspěchu a uznání. Uvažují spíše logicky a ve svých věcech si udržují systém (Leman, 2016, s. 77-79).

„U prvorozených je prakticky pravidlem, že tytéž vlastnosti a schopnosti, které vám pomáhají uspět v práci, v církvi nebo v jiné organizaci, vám obvykle budou činit potíže v osobních vztazích“ (Leman, 2016, s. 86).

5.2.3 Druhorození (prostřední děti)

Druhorozené děti se nejobtížněji definují. Bývají hodně soutěživé a mají tendenci porovnávat své výkony s ostatními. Často jsou opakem svého staršího sourozence. Na začátku se mu chtějí vyrovnat a snaží se dělat stejné věci jako oni. Když ale časem zjistí, že jejich sourozenci jsou přirozeně schopnější, silnější a chytřejší díky vyššímu věku, vyrazí obvykle úplně jiným směrem. Chtějí být také v něčem výjimeční, a proto si vyberou takovou cestu, kterou ještě nikdo z rodiny nešel. Prostřední děti kladou velký důraz na přátelství a se svými vrstevníky tráví více času než ostatní sourozenci. Rodiče od prostředních dětí často neočekávají takové výkony, jako od těch zbylých. Je možné, že přehlédnou jejich nedostatky ve škole či v nějakém zájmovém kroužku. Také se může stát, že i když je dítě velmi nadané, jeho talent a potenciál se nemusí vždy dostat na povrch. Prostřední děti se také stávají jakýmsi středem mezi svými sourozenci. Musí se často rozhodovat na čí stranu se přidají a snaží se mezi nimi udržovat klid. U prostředních dětí se nejobtížněji určují typické vlastnosti a různá tvrzení o nich se navzájem vylučují (Leman, 2016, s. 144-149).

5.2.4 Benjamínci (nejmladší děti)

Benjamínci, tedy děti narozené jako poslední, to umí s lidmi nejlépe ze všech čtyř typů. Dobře vědí, co na koho platí a co mají v určitou chvíli říct nebo jak se zatvářit. Jsou spontánní, na rozdíl od prvorozených, kteří velmi často plánují. Benjamínci jsou také velmi veselí a stále vyhledávají společnost a zábavu. Jsou to typičtí extrovertní baviči, kteří se rádi předvádí a vztahují na sebe pozornost. Nejmladší děti bývají ty nejvíce okouzující, srdečné a bezstarostné. Objevují se u nich ale také špatné stránky. Dokážou být vzpurné, manipulativní a netrpělivé. Nevýhodou pro ně je to, že vždycky budou pro ostatní ty nejmladší a nejmenší. Starší sourozenci si z nich mohou snadno utahovat a srážet je. Proto se benjamínci snaží sourozencům vyrovnat a ukázat ostatním, že snadno dokážou to, co oni (Leman, 2016, s. 162-165).

Z uvedeného plyne, že nejvýznamnější charakteristické vlastností jednotlivých sourozeneckých pozic podle Kevina Lemana jsou vlastnosti popsané v Tabulce 2.

Tabulka 2 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Kevina Lemana

Sourozenecké pozice	Vlastnosti
Jedináčci	zodpovědní, sebevědomí, výřeční, mající věci pod kontrolou, rozvážní, motivovaní, cílevědomí, sebestřední
Prvorození	svědomití, pečliví, plánující, perfekcionističtí, kritičtí, spolehliví, samostatní, konzervativní, dodržující řád, udržující ve věcech systém
Druhorození	soutěživí, srovnávající se s ostatními, přátelští, cílevědomí, schopní kompromisu
Benjamínci	toužící po uznání, spontánní, společenští, veselí, zábavní, okouzlující, srdeční, bezstarostní, umí to s lidmi

5.3 Pojetí podle Tomáše Nováka

Tomáš Novák rozlišuje 4 základní typy sourozeneckých konstelací:

Jedináčci

Nejstarší děti

Prostřední děti

Benjamínci

5.3.1 Jedináčci

Tomáš Novák v knize Sourozenecké vztahy uvádí tradiční a modernější přístup k dětem vyrůstajícím bez sourozence. Tradiční přístup poukazuje na sobectví, sebestřednost a rozmazlenost, které si dříve lidé s jedináčky spojovali. Vnímá tyto děti jako egoistické. Podle tradičního přístupu se jedináčci jen těžko osamostatní a odloučí od svých rodičů, když jim doma vůbec nic nechybí. Na druhou stranu přístup modernější už popisuje možnou kvalitní péči rodičů, kteří své dítě nezahrnují sladkostmi a hračkami, ale naopak mu nabízí životní možnosti, kterým se dětem z větších rodin nemusí vždy dostat. Tím je myšleno například kvalitní vzdělání či dobré finanční zajištění.

K tradičnímu a modernímu přístupu autor přidal ještě přístup třetí s názvem handicap jedináčků. Ten spočívá ve výchově, která se snaží předcházet právě egoismu a sobectví. V tomto případě se pak dítě svým způsobem omlouvá ostatním vrstevníkům za to, že je jedináček a snaží se kupovat si kamarády a získat tak jejich přízeň (Novák, 2007, s. 37-39).

5.3.2 Nejstarší děti

Být ten nejstarší přináší dítěti výhody i nevýhody. Děti jsou pro rodiče ti první a je jim věnováno mnoho lásky i času. Zároveň jsou na ně ale kladeny vyšší nároky, ať už se jedná o domácí práce, vzdělání nebo o hlídání mladších sourozenců. Nejstarší děti bývají velmi zodpovědné a mají tendenci ostatní kontrolovat a hlídat. Nejkrizovější období pro prvorozené přichází s příchodem dalšího sourozence (Novák, 2007, s. 39-41). Alfred Adler tuto situaci nazývá „Sesazení z trůnu“. Tento pojem vysvětluje jako ztrátu všech „jedináčkovských“ výhod, které dosud mělo. Autor zdůrazňuje fakt, že prvorozený chápe nového sourozence spíše jako druh nějakého trestu, i když ve skutečnosti nic neprovedlo. Není pravidlem, že každý prvorozený bere příchod nového sourozence tak dramaticky, přesto je ale pro něj tato změna velmi silným zážitkem (Adler, cit. dle Novák, 2007, s. 42).

5.3.3 Prostřední děti

Prostřední děti bývají označovány jako problémové. Dalo by se říci, že jejich postavení v rodině je to nejsložitější. Chybí jim zodpovědnost a suverenita nejstarších, ale nemají ani roztomilost těch nejmladších. Proto si musí najít svou vlastní cestu, jak se v rodině prosadit. Umí skvěle vyjednávat nebo s lidmi dokonce manipulovat. Díky svému postavení mohou předvídat chování starších i mladších. Protože jsou prostřední děti zvyklé vyrůstat s dvěma lidmi úplně jiných povah, snadno dokáží navrhnout kompromis, který také dodrží (Novák, 2007, s. 45-46).

5.3.4 Benjamínci

Nejmladší děti jsou vždy považovány za ty milé a roztomilé. Vyvolávají v dospělých radost a chuť si s nimi hrát a věnovat se jim. Většinou bývají extrovertní a plné životní radosti. (Novák, 2007, s. 44). Důležité je, že tito benjamínci přicházejí do rodiny v době, kdy jejich rodiče nezačínají kariéru, ale naopak už mají některé své pracovní cíle splněny. Tomáš Novák uvádí: „*V době, kdy jsou kariérní a majetkové životní cíle*

v podstatě naplněny, může nastat určité prázdno. „Dítě pro radost“ je může zaplnit.“ (Novák, 2007, s. 44). Pokud jsou rodiče nejmladšího dítěte už starší a nemají dostatek energie a sil, nemůžou dítě vychovávat tak, jak by si přáli. Jelikož bývají benjamínci často narozeni s několikaletým odstupem od svých starších sourozenců, může se stát, že nakonec vyrůstají spíše jako jedináčci. Nevýhodou pro ně může být neustálý pocit, že jsou ti nejslabší a že se svým sourozencům ještě nevyrovnají. Proto se rádi předvádějí a ukazují ostatním, co všechno dovedou.

Z uvedeného plyne, že nejvýznamnější charakteristické vlastnosti jednotlivých sourozeneckých pozic podle Tomáše Nováka jsou vlastnosti popsané v Tabulce 3.

Tabulka 3 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Tomáše Nováka

Sourozenecké pozice	Vlastnosti
Jedináčci	sobečtí, sebestřední, egoističtí, nesamostatní, vzdělání
Nejstarší děti	zodpovědní
Prostřední děti	manipulativní, umí vyjednávat, nezodpovědní, schopní kompromisu, drží slovo
Benjamínci	extrovertní, rádi se předvádí

6 Sourozenecké konstelace v současnosti

I když je problematika sourozeneckých konstelací mezi lidmi známá již od počátku století, nejdříve se jí nepřikládala větší význam. V posledních letech je však velmi oblíbená a o sourozeneckých konstelacích vychází stále více knih a odborných článků. Sourozenecké pořadí totiž podle odborníků ovlivňuje téměř celý život jedince (Leman, 2000, s. 13).

Radim Kuba ve své Bakalářské práci uvádí: „Leman a mnoho dalších psychologů si je vědomo přímých souvislostí sourozeneckých konstelací s mnoha problémy, kvůli kterým lidé nejčastěji vyhledávají odbornou terapeutickou pomoc. Jedná se nejen o oblasti partnerských a rodinných vztahů, ale i o možnosti osobního rozvoje, komunikaci s jinými lidmi a vyšší toleranci, jejíž potřeba v moderní multikulturní společnosti stoupá“ (Kuba, 2012, s.8).

6.1 Význam teorie sourozeneckých konstelací

Isaacson a Radish ve své publikaci uvádějí několik příkladů, kdy manželský pár využil teorie sourozeneckých konstelací na vyřešení svých vztahových problémů. Jednalo se například o muže jedináčka, který byl velký perfekcionista a nesnesl pohled na rozházené hračky. Jeho žena ale se čtyřmi dětmi nedokázala udržet dům v čistotě po celý den. Proto se rozhodla, že vždy začne s úklidem těsně předtím, než manžel přijede z práce, aby bylo s jeho příchodem vše v pořádku. I když děti udělaly nepořádek znovu, manžel byl spokojený, protože už jednou viděl dům uklizený. Výhodou je, že pokud se partneři navzájem poznají i z hlediska pořadí narození a pochopí osobnost a chování druhého, projeví pro sebe více pochopení místo toho, aby se navzájem kritizovali. Budou se brát takoví, jací jsou a navzájem se budou chtít přizpůsobit (Isaacson & Radish, 2006, s. 9-10).

Výše zmiňovaná teorie se dá v dnešní době využít také ku prospěchu v oblasti zaměstnání. Autoři uvádí příklad o obchodníkovi, který se rozhodl přijímat mezi své prodejce pouze lidi, narozené jako třetí v pořadí. Dozvěděl se totiž, že právě ti patří mezi nejlepší obchodníky. Výsledky ho opravdu ohromily a jeho firma se stala úspěšnější (Isaacson & Radish, 2006, s. 10).

Také pro oblast rodičovství přináší znalost o teorii sourozeneckých pozic jisté výhody. Rodiče mohou snadněji pochopit své dítě a lépe porozumět jeho chování. Mohou se zamyslet nad tím, zda se někdy v dětství nechovali podobně. Autor považuje za důležité, aby rodiče neposuzovali dvě děti podle stejného měřítka. Každé dítě totiž vyrůstá za jiné situace, a proto bude vždy trochu jiné i jeho chování. Čím dříve tohle rodiče pochopí, tím rychleji se se svými dětmi sladí a porozumí jim. Je tedy špatně sourozence mezi sebou srovnávat, protože to nakonec může vést k ještě větším problémům (Isaacson & Radish, 2006, s. 11).

„Díky teorii o pořadí narození dnes dokáže mnoho párů snadněji vyřešit své problémy. Naučit se rozumět teorii pořadí narození se podobá proniknutí k základům algebry. Jakmile jednou pochopíte její zákonitosti, můžete je používat k řešení nejrůznějších problémů“ (Isaacson & Radish, 2006, s. 9).

6.2 Jedináček

V dnešní době není ničím neobvyklým být jedináčkem. Rodiče mohou mít různé důvody, proč se rozhodnou pro menší rodinu. Tím nejčastějším bývá kariéra, kterou velký počet dětí může značně ovlivnit, a to ne tím nejlepším způsobem. S jedním dítětem může žena ve své kariéře bez větších problémů pokračovat. S více dětmi to však už může být problém (Skládalová, 2018, s. 11-12).

Vyrůstat sám však může mít své stinné stránky. Dítě je odmalička zvyklé na to, že rodiče všechnu lásku a čas věnují právě jemu a často se stává, že má více vlastních hraček než jeho vrstevníci. Tyto děti se začleňují mezi ostatní počínaje mateřskou školkou, kde se musí naučit se o věci dělit a spolupracovat ve skupině. Pro některé to může být nezvyk a mohou nastat potíže. Pro jiné to zase znamená radost z dětské společnosti a žádný problém nastat nemusí (Skládalová, 2018, s. 11-12).

Jedináčci si moc rádi plánují své denní i životní cíle a rozhodně udělají všechno proto, aby si je dokázali splnit. Někdy dokážou být vzteklí, když si chtějí prosadit svou. Jindy potřebují trávit čas o samotě, ale na druhou stranu se často cítí osamělí. Některé děti si dokonce vymyslí imaginární kamarády, kteří s nimi doma bydlí, aby si vykompenzovaly touhu po sourozencích či kamarádech. Jedináčci jsou hodně samostatní a rádi pomůžou těm, kteří potřebují poradit (Isaacson & Radish, 2006, s. 67-71).

6.3 Prvorozené dítě

O prvorozených se ze všech sourozeneckých pozic mluví paradoxně nejméně. Čím to ale je? Přitom se toto téma týká každého. Ať už samotného prvorozeného nebo jeho sourozenců, kteří jsou jeho chováním značně ovlivněni (Prekopová, 2009, s. 14).

Prvorozené děti se nejvíce podobají právě výše zmíněným jedináčkům. Nějakou dobu také jako jedináčci žijí. Proto s nimi mají mnoho vlastností společných. Také jim nechybí smysl pro pořádek a zodpovědnost a nad vším mají rádi dokonalou kontrolu. Většinou jsou tyto děti na své rodinné postavení značně pyšné a se svým mladším sourozencem by neměnily. Když mají rodiče své první dítě, hlídají u něj téměř všechno. Chtějí, aby jedlo zdravá jídla, aby mělo výborný prospěch a nejlépe ještě vynikalo v nějaké mimoškolní aktivitě. Postupem času ale zjišťují, že není možné toto všechno

splnit a postupně začnou ze svých nároků slevovat. Proto pak už na mladšího sourozence nejsou kladeny takové požadavky jako na toho prvního (Skládalová, 2018, s. 22-24). To je jeden z důvodů, proč mohou prvorození na své malé sourozence žárlit. Je to také hlavní rozdíl mezi nimi a jedináčky. Jedináčkům totiž jejich postavení v rodině navždy zůstane. Prvorození se ale musí naučit přijmout změnu a nová pravidla v rodině. Najednou si musí zvyknout, že všechna láska už nemíří pouze k nim, ale že se musí rozdělit mezi dva nebo dokonce tři, a to pro ně může být těžké. (Prekopová, 2009, s.74-75).

Jiřina Prekopová ve své publikaci vysvětluje: *„Málokterá dětská zkušenost je tak drastická, jako když jedináček dostane sourozence. Pro dítě to je první velká životní zkouška, kterou musí přestát. Se sourozencem se všechno mění. Důvěrné věci mizí. Doposud se mohl prvorozený cítit jako součást světa dospělých. Do této doby tu byl svět kvůli němu a pro něj. Ted' už mu tento svět nepatří. Otáčí se okolo jiné hvězdy. Dítě se cítí vyloučené a nechané napospas samo sobě.“* (Prekopová, 2009, s. 74-75).

6.4 Druhorozené dítě

Druhorozené děti mají tendenci srovnávat se se svým starším sourozencem. Chtějí se mu vyrovnat a ukázat okolí, že dokáží to samé, co on. *„Není tedy potřeba je k prvorozeným vůbec přirovnávat, zvládnou to sami. Jestliže je ve srovnávání podporují rodiče a další okolí, průšvih je na světě“* (Skládalová, 2018, s. 32). Srovnávání dvou sourozenců se rozhodně nedoporučuje. Situace se pak pro děti může stát traumatizující a může dokonce zničit vztah mezi nimi. Pokud se jedná o dva bratry nebo dvě sestry, rodiče to k jejich srovnávání ještě více svádí (Skládalová, 2018, s. 35).

Většina druhorozených se shoduje na tom, že jim na jejich sourozenecké pozici nejvíce vadil stálý pocit toho, že jsou slabší a menší. Mohli dělat méně věcí, než jejich starší sourozenci a byli označováni za ty méně schopnější a zodpovědnější. Mnoho z nich také nerado vzpomíná na časy, kdy museli po svých sourozencích nosit používané oblečení. Chtěli totiž taky dostat něco nového, co patří jen jim. Chtěli být zkrátka stejně důležití (Skládalová, 2018, s. 32).

Druhorození mají velký smysl pro detail, a to se často ukazuje i na jejich výběru povolání. Často se setkáme s druhorozeným malířem, redaktorem, učitelem či tesařem.

Lidé s touto sourozeneckou pozicí se většinou snaží udělat vše dokonale. Stejná pravidla u nich platí i co se týče úklidu. Rádi mají své věci srovnané podle jejich systému a cítí se mnohem lépe, když je jejich dům v čistotě. Často také bývají tvrdohlaví a zapomínají naslouchat i radám ostatních (Isaacson & Radish, 2006, s. 102-103).

6.5 Prostřední dítě

Prostřední děti zaujímají asi nejsložitější postavení v rodině. Proploouvají mezi starším a mladším sourozencem a musí se naučit prosazovat samy sebe. Rády tráví čas s rodiči bez ostatních sourozenců. Většinou se z nich stanou dobří vyjednavací, jelikož se tomu naučí právě ze své rodinné situace. V pubertě tyto děti rády tráví čas s partou svých vrstevníků, se kterou se někdy cítí i lépe než se svou rodinou. Výhodou i nevýhodou pro ně může být menší důslednost ze strany rodičů, kteří si své nároky většinou nechávají pro dítě nejstarší. U prostředních dětí se těžko určují charakteristické rysy, jelikož u nich hodně záleží i na povaze a prostředí celé rodiny (Skládalová, 2018, s. 38).

6.6 Nejmladší dítě

Nejmladším dětem se často přisuzuje rozmazlenost, stejně jako jedináčkům. Většinou přicházejí do rodiny až po jisté pauze a rodiče se na miminko těší. V některých aspektech výchovy už nejsou na nejmladší tak důslední a vědí, že se některé věci nemusí příliš přehánět, jako to dělali například s dítětem nejstarším. Možná proto jsou benjamínci často bezstarostní a ze všeho si nedělají těžkou hlavu. Rádi jsou ve společnosti a na ostatní přenášejí dobrou náladu a radost. Nevýhodou pro ně může být pocit neschopnosti v porovnání se staršími sourozenci, a proto chtějí ostatním ukázat, co v nich je. Tuto snahu mohou projevovat například tím, že se před ostatními předvádí a nadměrně na sebe upozorňují (Skládalová, 2018, s. 41).

Žárlivost u dětí ale může být oboustranná. Na druhou stranu starší děti mohou žárlit právě na svého nejmladšího sourozence. Také by chtěly, aby s nimi rodiče trávili tolik času a se vším jim pomáhali (Daloz, 2002, s. 85).

„Žárlivost starších sourozenců se zapíše do jejich osobnosti na celý další život, žárlivost benjamínků je znamením jejich životaschopnosti. Proto je třeba je v této jejich touze, aby „vyrostli“, podporovat. Je to ten nejlepší způsob, jak jim pomáhat, aby si vytvářeli vlastní osobnost, která nemá s pořadím jejich narození nic společného.“ (Daloz, 2002, s. 85).

7 Shrnutí

V Tabulce 4 budou shrnuty všechny nejvýznamnější vlastnosti sourozeneckých pozic, které byly v první části studie prezentovány.

Tabulka 4 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací

Sourozenecké pozice	Vlastnosti
Jedináčci	ochotní pomoci, sobečtí, cílevědomí, sebestřední, egoističtí, vzdělaní, plánující, tvrdohlaví, samostatní, zodpovědní, pořádní, sebevědomí, výřeční, mající věci pod kontrolou, rozvážní, motivovaní
Prvorození	zodpovědní, konzervativní, uznávající autoritu, svědomití, pečliví, plánující, pořádní, samostatní, perfekcionistačtí, kritičtí, spolehliví, dodržující řád, mající ve věcech systém
Druhorození	manipulativní, umí vyjednávat, nezodpovědní, schopní kompromisu, držící slovo, vyrovnání, cílevědomí, soutěživí, srovnávající se s ostatními, přátelští, mající smysl pro detail
Benjamínci	extrovertní, rádi se předvádí, toužící po uznání, těžko přizpůsobiví, energičtí, umí to s lidmi, spontánní, společenští, veselí, bezstarostní, radostní, zábavní, okouzlující, srdeční

Tabulka č. 4 dokládá tvrzení Isaacsona a Radishe (2006, s. 84), kteří uvádějí, že jedináčci a prvorození si jsou nejvíce podobní a jejich vlastnosti se značně podobají. V tabulce je možné vidět, že téměř polovina vypsanych vlastností u těchto dvou sourozeneckých pozic se shoduje.

8 Učitelka MŠ

Učitelka mateřské školy je často ostatními vnímána spíše jako matka než opravdová pedagožka. To může být také tím, že toto povolání vykonává většinou žena. Lidé si často myslí, že pro povolání tohoto druhu je důležitá především láska k dětem. Láska k dítěti je sice velmi důležitá, ale slouží spíše jako motivace pro výběr právě této práce. Nedělá však z člověka kvalitního učitele. Učitelka mateřské školy potřebuje také mnoho znalostí a dovedností, kterých dokáže v praxi každý den efektivně a tvořivě využít (Syslová, 2013, s. 18-19).

„...pro mateřské školy bychom měli mít nejlepší učitelky ze všech školských kategorií a školských stupňů, třebaže se tento požadavek může zdát přemrštěný. Ale není přemrštěný, jestliže pochopíme, jak velký, odpovědný a obtížný úkol svěřujeme učitelkám mateřských škol. Pokazí-li něco učitel u žáka desetiletého, dvanáctiletého, lze to ještě napravit. Ale počíná-li si nemoudře vychovatelka dítěte ve věku předškolním, nikdo nikdy již nenapraví chyby, jichž se dopustila“ (Vrána, cit. dle Syslová, 2013, s. 18).

8.1 Vývoj požadavků na učitelky v MŠ

Když se vrátíme do 19. století tedy k počátkům institucionálního předškolního vzdělávání v českých zemích zjistíme, že první mateřská škola nejdříve zaměstnávala takzvané pěstounky. Pojmenování „učitelka“ se začalo používat až později roku 1934. Mezi nejdůležitější úkoly pěstounek patřilo hlavně to, aby se o děti postaraly po stránce bezpečností a zdravotní. Teprve poté se postupně do mateřských škol začala zařazovat také příprava na život a na vzdělávání ve škole (Syslová, 2013, s. 17).

Kvůli narůstajícímu počtu dětí se postupně vzdělávání stalo promyšlenou organizací hromadných činností, které děti měly rozvíjet. V osmdesátých letech 19. století vznikaly podrobné metodiky pro jednotlivé druhy výchovy (Syslová, 2013, s. 17-19).

Od roku 1990 nastalo období hledání, jak naplňovat nové podoby pedocentrického přístupu (přístupu zaměřeného na dítě), ve kterém má sloužit zaměření cílů, obsah práce a metody k podnícení, rozvoji a kultivovanosti vrozených schopností dětí i k postupnému získávání poznatků a zkušeností (Kořátková, 2014, s. 156).

V letech 2002–2004 byl ověřen Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a v roce 2007 se stal závazným pro všechny mateřské školy, které patří mezi síť mateřských škol MŠMT (Kořátková, 2014, s. 156).

„Současná vzdělávací politika EU se snaží o co nejvyšší kvalitu vzdělávání dětí předškolního věku, ale i stupňů následujících“ (Syslová, 2013, s. 18).

8.2 Kompetence učitelky MŠ v současnosti

Pojem kompetence se v češtině používá ve dvou základních významech. První označuje kompetenci jako pravomoc nebo oprávnění udělované nějakou autoritou. Druhý význam slova kompetence znamená schopnost vykonávat nějakou činnost a být v příslušné oblasti kvalifikovaný (Jaterková, 2006, s. 11).

Průcha a spol. (2013) ve své publikaci vysvětluje kompetenci takto: *„V pedagogickém pojetí znamená schopnost, dovednost, způsobilost úspěšně realizovat nějaké činnosti, řešit určité úkoly zejm. v pracovních a jiných životních situacích“* (Průcha, Walterová & Mareš, 2013. s. 129).

V této kapitole budou přiblíženy tři druhy kompetencí, které souvisí s povoláním učitelek v mateřských školách.

Klíčové kompetence

Kompetence učitele

Profesní kompetence

8.2.1 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence se v současném vzdělávání staly cílovou kategorií, která je vyjádřena v podobě výstupů. Jsou formulovány jako *„soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince“* (RVP PV, 2018). O rozvoj klíčových kompetencí se usiluje téměř v celé Evropě. Jejich výběr a pojetí vždy vychází z všeobecných hodnot, které jsou aktuálně sdílené a přijímané ve společnosti. Jedná se o kompetence, které jsou důležité pro osobní život a bezproblémovou socializaci, bez ohledu na budoucí povolání jedince (Syslová, 2013, s. 29).

„Klíčové kompetence představují cílové stavy, k jejichž naplňování by mělo společně směřovat veškeré vzdělávání. Každá vzdělávací etapa v tomto směru přispívá svým dílem a každá je dalšímu rozvoji a zdokonalování těchto kompetencí otevřená. Ve všech etapách je jedním z cílů vzdělávání vybavit každého jedince souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro něho dosažitelná“ (RVP PV, 2018).

V současné době patří mezi klíčové kompetence předškolního vzdělávání těchto pět kompetencí: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské (RVP PV, 2018).

„Soubor klíčových kompetencí nabízí učitelům poměrně jasnou představu, kam směřovat, oč usilovat. Slouží především k vymezení odpovídajícího vzdělávacího obsahu jako prostředku k jejich vytváření“ (RVP PV, 2018).

8.2.2 Kompetence učitele

Průcha a spol. (2013) vysvětluje kompetence učitele jako *„soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro výkon učitelské profese. Vztahují se k profesní, obsahové a osobnostní složce standardu učitelství. Patří k nim kompetence pedagogické a didaktické; oborově předmětové; diagnostické a informační; sociální, psychosociální a komunikační; manažerské a normativní; profesně a osobnostně kultivující“ (Průcha, Walterová & Mareš, 2013, s. 130).*

8.2.3 Profesní kompetence

„Soubor osobnostních a odborných předpokladů pro výkon učitelské profese je nazýván profesními kompetencemi“ (Průcha, cit. dle Syslová, 2013, s. 29).

Profesní kompetence se také dají definovat jako *„komplexní způsobilosti k úspěšnému vykonávání profese, která zahrnuje znalosti, dovednosti, postoje, hodnoty a osobnostní charakteristiky“ (Spilková, cit. dle Syslová, 2013, s. 30).*

9 Souhrn požadovaných kompetencí a povinností učitelky MŠ

Podle autorky Syslové (2013) bylo z její publikace Profesní kompetence mateřské školy vybráno několik kompetencí, nejvhodnějších pro výzkum této bakalářské práce.

- *Plánování je cílené s důrazem na rozvoj kompetencí dítěte.*
- *Efektivní komunikace s dětmi, rodiči, kolegy.*
- *Pravidelná a promyšleně vedená dokumentace.*
- *Reflexe a následné zdokonalování vzdělávací práce.*
- *Dovede řídit a organizovat výchovně-vzdělávací proces.*
- *Má celkově odpovědný přístup k učitelství dítěte ve věku před nástupem do povinného vzdělávání.*
- *Je samostatný, iniciativní, cílevědomý, rozhodný a odpovědný v přístupu ke svému vzdělávání.*

Dále bylo pro výzkum vybráno několik kompetencí učitele MŠ od stejné autorky Syslové (2010) z její disertační práce Hodnocení průběhu vzdělávání jako jedna z oblastí vlastního hodnocení mateřské školy vhodných pro bakalářskou práci.

- *K udržení kázně využívá pravidla soužití, která byla vytvořena společně s dětmi.*
- *Informace o dětech od rodičů a jejich názory přijímá bez kritiky.*
- *Vítá přítomnost rodičů ve třídě a jejich spolupodílení se na plánování rozvoje dítěte.*

Jednotlivé kompetence budou doplněny o povinnosti učitele mateřské školy (viz Příloha A), popsané v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání (2018, s. 45-46), ze kterých budou opět vybrány ty nejvhodnější povinnosti pro výzkum práce. Pro účely této studie lze využít povinnosti vztahující se k osobnostním vlastnostem učitelek následující:

- *Samostatně projektuje výchovné a vzdělávací činnosti, provádí je, hledá vhodné strategie a metody pro individualizované vzdělávání dětí.*
- *Provádí pedagogickou diagnostiku, sleduje a hodnotí individuální pokroky dětí v jejich rozvoji a učení, výsledky evaluace samostatně uplatňuje v projektování (plánování) i v procesu vzdělávání.*
- *Odborně vede další zaměstnance mateřské školy, kteří se podílejí na péči, výchově a vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními.*
- *Analyzuje vlastní vzdělávací potřeby a naplňuje je sebevzdělávacími činnostmi.*
- *Eviduje názory, přání a potřeby partnerů ve vzdělávání (rodičů, spolupracovníků, základní školy, obce) a na získané podněty reaguje.*

10 Teorie sourozeneckých konstelací ve vztahu ke kompetencím učitelky MŠ

V této části práce bude odpovězena první výzkumná otázka: Existuje nejvhodnější sourozenecká pozice pro učení v mateřské škole?

Z tabulky č. 4 budou využity shrnuté vlastnosti všech zkoumaných sourozeneckých pozic v této práci, které budou následně porovnány a spojovány se současnými kompetencemi učitele mateřské školy. Bude zjištěno, která sourozenecká pozice vykazuje nejvíce shodných znaků s jednotlivými kompetencemi.

Tabulka 5 - Teorie sourozeneckých konstelací ve vztahu ke kompetencím učitelky MŠ

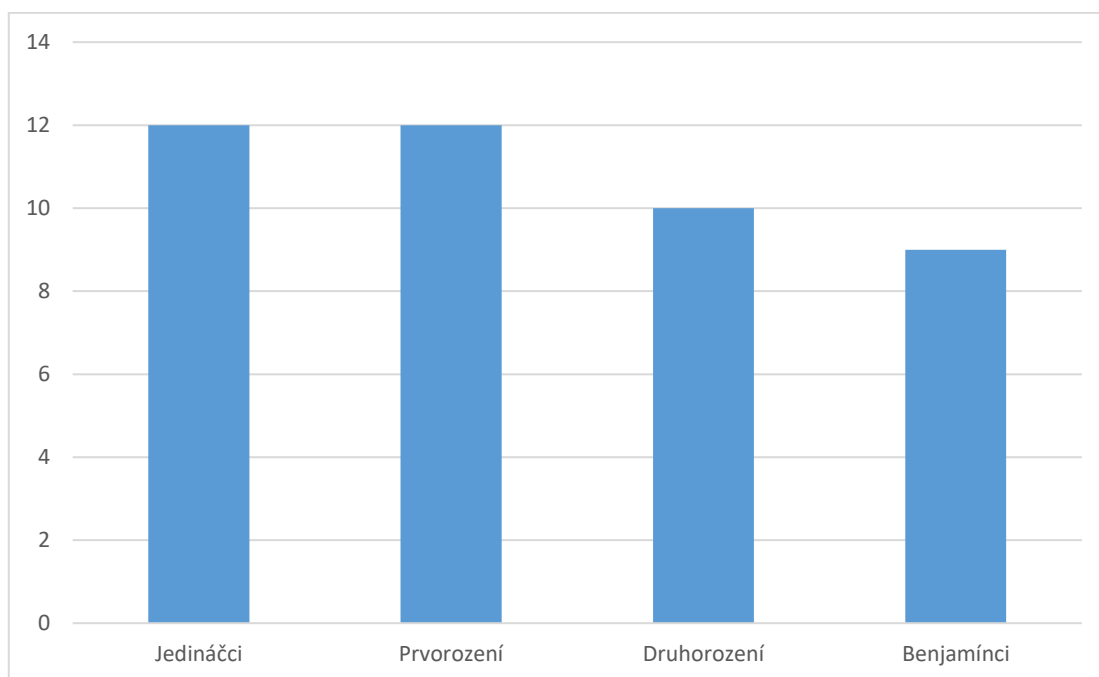
Kompetence	Jednáčci	Prvorození	Druhorození	Benjamínci
Plánování je cílené s důrazem na rozvoj kompetencí dítěte.	plánující, zodpovědní, mají věci pod kontrolou	zodpovědní, plánující, mají ve věcech systém		
Efektivní komunikace s dětmi, rodiči, kolegyněmi.	výřeční		umí vyjednávat, schopní kompromisu, drží slovo	umí to s lidmi
Pravidelná a promyšleně vedená dokumentace.	zodpovědní, pořádní	zodpovědní, svědomití, pečliví, pořádní, mají ve věcech systém	mají smysl pro detail	
Reflexe a následné zdokonalování vzdělávací práce.	cílevědomí, motivovaní	perfekcionistačtí, kritičtí	cílevědomí	touží po uznání, energičtí
Dovede řídit a organizovat výchovně-vzdělávací proces.	vzdělání, plánující, samostatní, zodpovědní	zodpovědní, svědomití, samostatní, spolehliví		

Kompetence	Jedináči	Prvorození	Druhorození	Benjamínci
	motivovaní	mají ve věcech systém		
Má celkově odpovědný přístup k učitelství dítěte ve věku před nástupem do povinného vzdělávání.	zodpovědní	zodpovědní		
K udržení kázně využívá pravidla soužití, která byla vytvořena společně s dětmi.		dodržují řád, mají ve věcech systém	drží slovo	
Informace o dětech od rodičů a jejich názory přijímá bez kritiky.				srdeční, bezstarostní, umí to s lidmi
Vítá přítomnost rodičů ve třídě a jejich spolupodílení se na plánování rozvoje dítěte.			schopní kompromisu	extrovertní, společenší, srdeční, přizpůsobiví, rádi se předvádí
Je samostatný, iniciativní, cílevědomý, rozhodný a odpovědný v přístupu ke svému vzdělávání.	samostatní, cílevědomí, zodpovědní	samostatný, zodpovědní	cílevědomí	

Kompetence	Jedináčci	Prvorození	Druhorození	Benjamínci
Samostatně projektuje výchovné a vzdělávací činnosti, provádí je, hledá vhodné strategie a metody pro individualizované vzdělávání dětí.	samostatní, plánující, mají věci pod kontrolou	plánující, samostatní, mají ve věcech systém, kritičtí	mají smysl pro detail	energičtí
Provádí pedagogickou diagnostiku, sleduje a hodnotí individuální pokroky dětí v jejich rozvoji a učení, výsledky evaluace samostatně uplatňuje v projektování (plánování) i v procesu vzdělávání.	samostatní	kritičtí, samostatní		umí to s lidmi, spontánní
Odborně vede další zaměstnance mateřské školy, kteří se podílejí na péči, výchově a vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními.	ochotní pomoci, vzdělaní, zodpovědní, mají věci pod kontrolou, motivovaní	kritičtí, spolehliví, dodržují řád, mají ve věcech systém	umí vyjednávat, schopni kompromisu	extrovertní, umí to s lidmi, energičtí
Analyzuje vlastní vzdělávací potřeby a naplňuje je sebevzdělávacími	cílevědomí, vzdělaní motivovaní	svědomití, perfekcionistačtí	cílevědomí	touží po uznání

Kompetence	Jedináčci	Prvorození	Druhorození	Benjamínci
činnostmi.				
Eviduje názory, přání a potřeby partnerů ve vzdělávání (rodičů, spolupracovníků, základní školy, obce) a na získané podněty reaguje.	ochotní pomoci	mají ve věcech systém	umí vyjednávat	společenšší, energičtí, umí to s lidmi, extrovertní

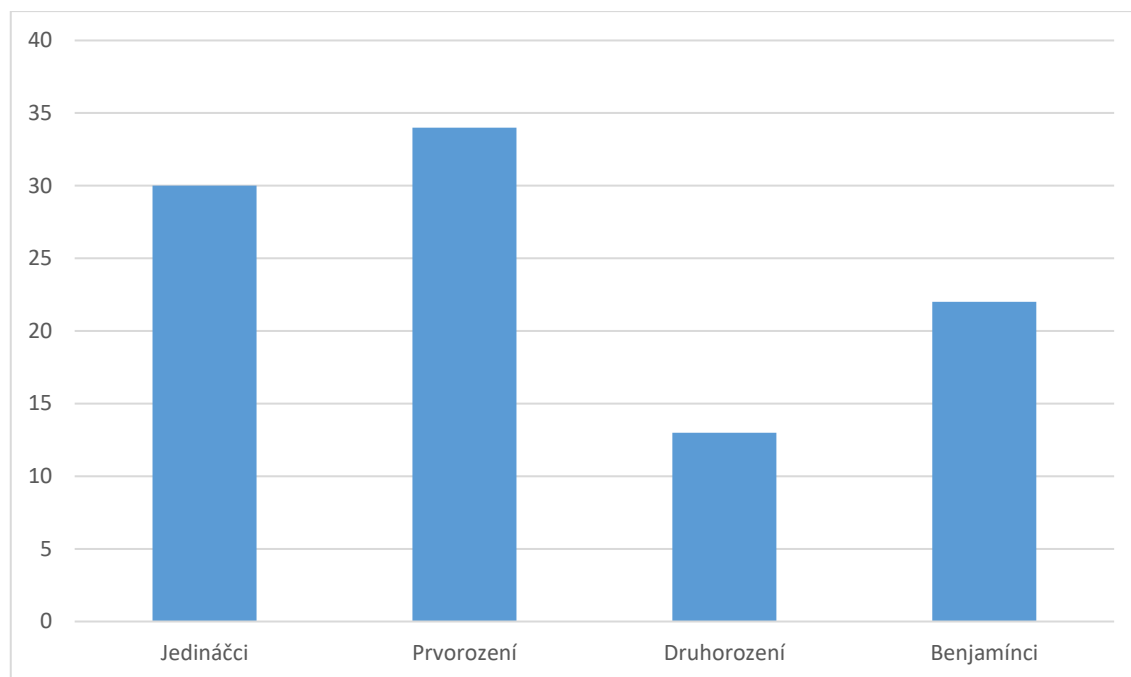
Z tabulky č. 5 vyplývají dva závěry. Jestliže by byly výsledky brány podle toho, zda daný sourozenecký typ splňuje alespoň jednu vlastnost pro právě zkoumanou kompetenci a tím by byla pro prováděný výzkum považována za splněnou, vycházely by vzniklé výsledky takto:

Graf 1 - Splněné kompetence

Jestliže by výsledky byly brány podle počtu zapsaných vlastností na danou sourozeneckou pozici (tzn. daná kompetence by mohla být kvalitněji prováděna), výsledky budou následující:

Graf 2 - Určené vlastnosti

Z obou výsledných grafů je patrné, že nejlépe vychází výsledky jedináčků a prvorozených. Grafy zároveň dokládají již výše zmíněné tvrzení Issacsona a Radishe, že vlastnosti jedináčků a prvorozených se v několika ohledech shodují.

V grafu č. 1 se jedná o počet splněných kompetencí pro danou sourozeneckou pozici. Není tedy podstatné, kolik určených vlastností se s danou kompetencí shoduje. Pokud jedinec vykazuje alespoň jednu shodnou vlastnost s danou kompetencí, bere se kompetence pro tento výzkum jako splněná.

V grafu č. 2 se navíc jedná o to, kolik vlastností dané sourozenecké pozice by se dalo k jednotlivé kompetenci přiřadit. I když měli v grafu č. 1 jedináček a prvorozený stejný počet splněných kompetencí, bylo prvorozenému přiřazeno více vhodných vlastností pro povolání učitele MŠ. I přes stejný počet splněných kompetencí nakonec vyšli lépe prvorození a graf č. 2 by se dal tedy považovat za přesnější a vhodnější pro výzkum této bakalářské práce.

Z grafů je tedy patrné, že druhorození a benjamínci jsou pro povolání učitele MŠ méně vhodné, než prvorození a jedináčci. Pokud je výsledný graf č. 2 považován za přesnější, vychází prvorození jako nejvhodnější sourozenecká konstelace pro povolání učitele MŠ.

11 Typologie osobnosti MBTI

V dalších kapitolách bude zodpovězena druhá výzkumná otázka: Jak se pořadí sourozeneckých pozic promítá do přístupu pedagogů k dětem? Pro zodpovězení této otázky bude použita typologie osobnosti MBTI, kterou vytvořil C. G. Jung a která byla následně doplněna a rozšířena Katherine Briggsovou a její dcerou Isabel Myersovou (Franče, 2019).

U všech položek v tomto testu osobnosti je nutno si vybrat jednu z odpovědí. Vybrané odpovědi určují skóre u každého z osmi faktorů. Respondenti jsou tedy následně podle svého výsledku rozděleni mezi šestnáct typů osobnosti (Furnham, 2019).

„C. G. Jung píše o osmi „mentálních nástrojích“, jimiž jsme vybaveni a jejichž pomocí se vztahujeme ke světu kolem sebe. Každý z nás má v oblibě některý z nich. Ten je zdrojem jeho pohledu na svět, síly, motivace, uspokojení, způsobu komunikace, řešení úloh, organizování života i stylu, jakým jedinec vede jiné i jakým by on sám chtěl být veden“ (Čákrť, 2010, s. 7).

11.1 Extraverze a Introverze (E, I)

Podle Junga může být mentální psychická energie orientována dvěma směry. Může to být buď směrem ven, to znamená extravertně, nebo směrem dovnitř, introvertně. Tím vznikají dvě rozdílná zaměření, odkud lidé čerpají psychickou energii a kam ji dále orientují. Extraverze a introverze nám tedy dává odpověď na to, odkud lidé mohou získat podnět pro své jednání a chování. Někteří ze svého okolního světa a jiní zase pouze ze sebe samých. Jedince, který potřebuje okolní svět, činnosti, přátelé a samotu se vyhýbá tedy nazýváme Extrovert. Ty, kteří vyhledávají samotu a klid, nazýváme Introverty. Extroverti mají okolo sebe mnoho přátel, ne vždy těch nejbližších, někdy se jedná pouze o známé. Mají vstřícnou a ochotnou povahu, rádi se bez dlouhého váhání pouští do akce a rychle se začlení do dění. Jsou velmi impulsivní a živí a rádi

vyhledávají změny. Na druhou stranu Introverti si zachovávají dostatečný odstup. Ve vztahu preferují spíše hloubku a důvěru než počet přátel. Introverti jsou také vážaví a přemýšliví a nějakou dobu jim trvá, než se pro něco opravdu rozhodnou (Čakrt, 2010, s. 16-17).

E: iniciativní, expresivní, vstřícný, participativní

I: reaktivní, rezervovaný, intimní, uvážlivý, poklidný, nezávislý

(Čakrt, 2010, s. 17-18)

11.2 Smyslové a Intuitivní vnímání (S, N)

Druhý aspekt systému této typologie osobnosti se zaměřuje na to, kam směřuje pozornost jedince, čeho si všímá a co je pro něj opravdu skutečné. Jde tedy o rozlišení smyslů a intuice. Jsou to dva naprosto rozdílné způsoby, jimiž může člověk vnímat okolní svět. Dalo by se říci, že lidi zaměřeni spíše na smyslové vnímání, mají raději věci a situace, které už znají a mají s nimi zkušenosti, a naopak lidé intuitivní prahnou po tom, co je nové a jiné. Jedinci s preferencí vnímání smyslového považují za zajímavé hlavně to, co jim doopravdy nabízí jejich smysly, tedy co slyší, vidí, cítí, chutnají a čeho se mohou dotknout. Tito lidé patří mezi praktické, chtějí znát fakta a podložené informace, z kterých mohou čerpat. Stojí v realitě oběma nohama pevně na zemi, spoléhají se na zkušenost a tradici, v nichž mohou najít oporu. Intuitivní typ nevnímá realitu přímo tak jako typ smyslový, spíše ho zajímá to, co by mohlo být. Skutečnost vnímá nepřímou a sám si ji pomocí svého šestého smyslu upravuje. Intuice jedince pobízí k tomu, aby na skutečnost pohlížel z pohledu toho, jaká by mohla být, nikoliv jaká reálně je. Takového jedince nejprve nadchnou myšlenky, nápady a ideje a teprve pak se dostane k samotným faktům. Rád řeší nové problémy a používá neprozkoumané postupy a řešení. Často střídají rozdílné činnosti, a ne vždy jsou schopní je dokončit (Čakrt, 2010, s. 21-23).

S: konkrétní, realističtí, praktičtí, empiričtí, tradicionalističtí

N: abstraktní, nápadití, odvozující, teoretičtí, originální

(Čakrt, 2010, s. 22-24)

11.3 Myšlení a cítění (T, F)

Existují dva způsoby, podle kterých jedinec vyvodí svůj závěr. Tyto dvě hodnotící funkce se nazývají myšlení a cítění. Lidé, u kterých převažuje T, tedy myšlení, upřednostňují objektivní, neosobní způsob hodnocení informací, aniž by kladli důraz na to, co si ostatní nebo oni sami opravdu přejí. Není jim příjemné, když se mají rozhodovat podle svých přání, pocitů a své osobnosti. Na druhou stranu jedincům upřednostňujícím cítění, není toto jednání vůbec cizí (Čakrt, 2010, s. 26). „*Vjemy, počítky, které nám poskytnou Smysly (S) nebo iNtuice (N), lze tedy posuzovat ze dvou protikladných hledisek. Myšlení analyzuje jejich postavení v objektivním řádu věcí, Cítění pak hodnotí jejich přijatelnost*“ (Čakrt, 2010, s. 26). Pro myšlení je hlavní předmětná, neosobní a nadčasová předvídatelnost, která je založená na logice následků a příčin a nebere ohledy na naše osobní postoje. Cítění je naopak osobní, jedinečné a založené na našich přesvědčeních, hodnotách a vztazích. Každý člověk používá obě výše uvedené možnosti, nikdo nepoužívá čistě myšlení nebo cítění. Není pravda, že jedinec, který má blíže k myšlení, nemá žádné emoce a naopak. Jedna strana však z části převládá (Čakrt, 2010, s. 26-27).

T: logičtí, racionální, tázající se, kritičtí, neústupní

F: veitřující se, soucítící, přizpůsobiví, přijímající, citliví

(Čakrt, 2010, s. 27-29)

11.4 Usuzování a vnímání (J, P)

Čtvrtou rozdílnou dvojicí pro tuto typologii osobnosti je usuzování a vnímání. Charakteristickým rysem pro jedince tíhnoucí k usuzování je žít řádně organizovaný život a také ho organizovat i ostatním. Na druhou stranu lidé se smyslem pro vnímání mají sklony spíše ke spontaneitě a adaptaci. Základní rozdíl mezi těmito dvěma aspekty je hlavně v tom, zda jedinec preferuje definitivní závěry, dokončené věci a rázné rozhodování, nebo jestli naopak vyhledává mnoho neukončených věcí, se kterými si může postupně pohrávat, dále je řešit a nechat si otevřené všechny možnosti. Přesně tyto otevřené věci, které nemají jasně daný závěr mohou usuzující trápit a rádně vynervovat. Druhou stranu zase trápí jakékoliv rozhodnutí a stále přemýšlí, zda by závěr nešel ještě nějak vylepšit, či zda by nešlo v problému objevit ještě něco nového. Definitivní závěr je pro ně nepříjemný.

J: systematictí, plánující, začínající brzy, rozvrhovací, metodičtí

P: uvolnění, otevření, pracující pod tlakem, spontánní, bezstarostní

(Čákrta, 2010, s. 34)

11.5 Typy osobnosti MBTI

Za pomoci vyplnění dotazníku si respondent vždy vybere z každé dvojice jedno převládající písmenko, tedy část typu jeho osobnosti. Vzniklá písmena se za pomoci klíče k vyhodnocení seřadí za sebe a vznikne typ osobnosti respondenta. Ze čtyř výše uvedených dvojic může tedy vzniknout šestnáct typů osobnosti. V této kapitole budou uvedeny pouze ty typy, u kterých se objevují předpoklady pro práci učitele v MŠ (zbytek viz Příloha C). Celá kapitola bude citována z publikace Typologie osobnosti od Michala Čákrty (2010).

ESFP

- Uvědomují si potřeby druhých, dokážou zaznamenat změny jejich nálady.
- Mají smysl pro realitu kombinovaný s cítěním.
- Dokáží rychle navázat hodnotný vztah, jako by se s člověkem znali mnoho let.
- „Mají se“ k lidem, dokážou jim pomoci, povzbudit nebo pobavit je.
- Mají rádi zaměstnání, ve kterém jsou potřební a aktivní a využívají sociální i manuální šikovnost.
- Zvládají konflikt, který se týká druhých, ne přímo jich samých.
- Chtějí pracovat s lidmi, s jejich potřebami, problémy, přáními i stížnostmi.
- Dokáží pracovat na několika úkolech najednou.
- Mají problémy, pokud musí dlouho pracovat pouze sami.
- Jsou dobří v komunikaci a v řešení náhle nastalých problémů.

Pro typ osobnosti ESFP jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: učitel mateřské školy, vychovatel, pečovatel

ENFP

- Mají vzácný talent komunikovat, přesvědčovat, pomáhat druhým a povzbuzovat je.

- Jsou pro ně důležitá osobní integrita, odpovědnost a etika.
- Orientují se na rozvoj potenciálu jedince a na hledání jeho možností.
- Rádi pracují v harmonické atmosféře, ale nebojí se si věci upravit podle nich samých.
- Ostatní dokážou podpořit a zastanou se těch, se kterými je jednáno nespravedlivě.
- Váží si otevřenosti a neunesou lež a faleš.
- Jsou optimističtí, sebevědomí a mají důvěru ve své vlastní schopnosti.
- Ve své práci se rádi setkají s novými lidmi, učí se novým věcem a pracují především sami na sobě.
- Neradi opakují ty stejné úkoly a činnosti.
- Jejich výkonost se snižuje, pokud pracují v osamění.
- Umí spojit své schopnosti a nadání se schopnostmi dalších lidí.

Pro typ osobnosti ENFP jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: speciální pedagog, specialista předškolní výchovy, vedoucí stacionáře pro děti se zvláštními potřebami

ESFJ

- Mívají rádi praktická zaměstnání s hmatatelným výstupem.
- Rádi pracují se skupinou lidí, které už znají a o kterých toho hodně vědí.
- Chtějí pracovat v prostředí, které už dobře znají a vědí co zde můžou očekávat.
- Mají rádi předepsaná pravidla, která dodržují včetně dalších norem a rituálů.
- Jsou schopní pracovat s osobním přístupem pro každého jedince.
- Někdy mohou být příliš kritičtí na své okolí.
- Neradi pracují v osamění.
- S radostí a nadšením věnují svůj čas dětem.

Pro typ osobnosti ESFJ jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: učitel mateřské školy, speciální pedagog

ENFJ

- Dokážou odhadnout, jaké schopnosti jsou ukryty v ostatních a snaží se je v nich probudit.
- Nechají druhé vybrat si.

- Dokáží propojit lidi, o kterých si myslí, že se k sobě hodí svou osobností.
- Mají nadprůměrné komunikační schopnosti, jsou empatičtí a dokáží skvěle porozumět ostatním lidem.
- Když hovoří k větší skupině lidí, každý z nich se sám cítí osloven.
- Ve své práci používají jasný plán a strukturu.
- V zaměstnání umí vytvořit vřelou a příjemnou atmosféru.
- Mají schopnost organizovat, každému přiřadí takový úkol, který je schopný vykonat a který se k němu hodí.
- Někdy mívají špatný odhad na lidi, ve skupině si vytváří oblíbenec.

Pro typ osobnosti ENFJ jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: speciální pedagog, péče o nadprůměrně nadané děti, logoped

ISFJ

- Nemají rádi soutěživou atmosféru.
- Umějí dobře naslouchat.
- Spolehlivě dokáží udržovat to, co funguje.
- Dokáží ostatní ocenit, všímají si i maličností.
- Někdy mohou být až příliš konzervativní.
- Dávají pozor na to, aby ostatní měli ke své práci vše potřebné.
- Jsou rádi, když mohou být užiteční a ostatním pomůžou.
- Jsou pečliví v každé drobnosti.
- Dodržují pravidla, vyžadují přesné vykonávání zavedeného řádu.

Pro typ osobnosti ISFJ jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: učitel mateřské školy, pedagogický poradce

INFJ

- Rádi pracují pro lidi, vyslechnou si jejich tužby a snaží se jim pomáhat.
- Nemají problém ostatní pochválit i za úplnou maličkost.
- Snadno rozpoznají skryté schopnosti ostatních, které v nich dokážou rozvíjet.
- Mají rádi ve všem pořádek a vždy pracují podle plánu.
- Rádi dělají takové zaměstnání, při kterém mohou jedince rozvíjet a posunout dál.

- Mají skvělé komunikační dovednosti.
- Jsou spokojeni v atmosféře vzájemné důvěry a podpory.
- Někdy mohou být až příliš perfekcionistačtí.

Pro typ osobnosti INFJ jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: učitel předškolní výchovy, speciální pedagog, pedagogický konzultant

INFP

- Neučí ostatní podrobný postup, spíše ukážou, jak si příště poradit samostatně.
- V lidech dokáží objevit talent, který se s nimi snaží rozvíjet.
- Dokáží dobře naslouchat a vnímat emoce.
- Jejich prostředkem vyjádření bývá kreativita.
- Ostatní dokážou povzbudit a poradit jim.
- Své povinnosti a závazky si vždy plní.

Pro typ osobnosti INFP jsou uvedena vhodná povolání důležitá pro náš výzkum: učitel předškolní výchovy, pedagogický poradce, speciální pedagog, logoped

12 Dotazník typologie osobnosti MBTI

Pro tuto část práce bude použit již existující dotazník zkoumající typologii osobnosti MBTI, sestavený Carlem G. Jungem a později přepracován a obohacen Katherine Briggsovou a Isabel Myersovou (Franče, 2019). Dotazník byl autorce předán vedoucí práce PhDr. J. M. Havigerovou, Ph.D. Bude vhodný pro zkoumání typů osobnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací jedinců studujících obor učitelství pro mateřské školy nebo již tuto práci vykonávajících. Jako kontrolní skupina tohoto výzkumu poslouží lidé věnující se jinému pracovnímu odvětví. Dotazník i s úpravou pro tuto práci obsahuje 58 položek a bude vložen do příloh této bakalářské práce jako Příloha B. Celý dotazník je anonymní a respondenty bude vyplňován zcela dobrovolně.

Podle jednotlivých odpovědí bude vypočítáno, jaký typ osobnosti (nebo jaká převládající část) náleží jednotlivým sourozeneckým konstelacím. Podle kontrolní skupiny bude určeno, zda jsou jednotlivé výsledky pro daný výzkum reálné. Celkem je možno být za pomoci výsledků zařazen mezi jeden z šestnácti typů osobnosti MBTI.

13 Popis výzkumného souboru

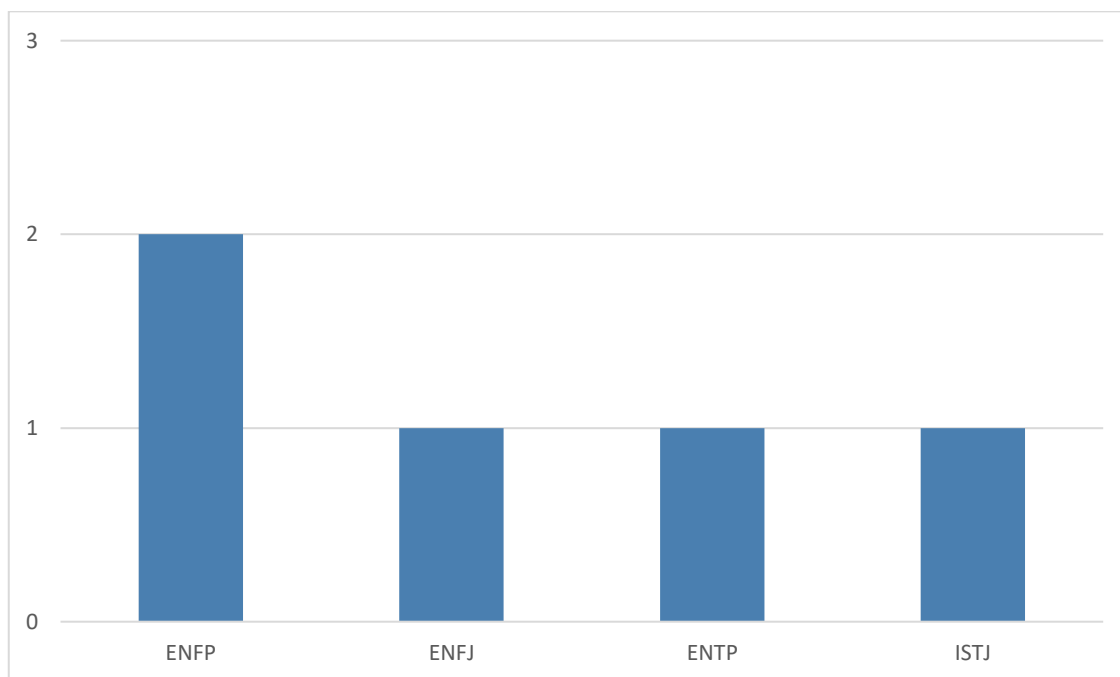
Výzkumu se zúčastnilo celkem 159 respondentů. Z tohoto počtu bylo 56 učitelů a 103 jedinců s jiným pracovním zaměřením. Na jednotlivé položky odpovídalo celkem 17 jedináčků, 63 prvorozených, 61 druhorozených a 18 benjamínků. Všichni respondenti, kteří dotazník vyplňovali byli plnoletí. Část respondentů byla oslovena přes sociální síť, z čehož byly získány výsledky převážně od studentů vysoké školy či jedinců s jiným pracovním zaměřením. Dále byly dotazníky rozeslány pedagogům v mateřských školách pomocí e-mailu. Účastníci výzkumu se pro vyplnění dotazníku rozhodovali dobrovolně a jejich odpovědi a výsledky byly zcela anonymní. Celé dotazníkové šetření trvalo cca 4 měsíce (leden–duben 2019).

14 Popis výsledků

V této kapitole bude diskutováno o jednotlivých výsledcích dotazníkového šetření. Cílem bylo zjistit, zda jedináčci, prvorození, druhorození a benjamínci nabývají ve své skupině stejných nebo podobných výsledků. Jednotlivé výsledky budou popsány a porovnány mezi sebou. Následující série grafů ukazuje ke každé sourozenecké konstelaci rozložení četnosti kombinací dle typologie MBTI. Teoretické poznatky o jednotlivých typech osobnosti budou opět citovány z publikace Michala Čakrta-*Typologie osobnosti* (2010).

14.1 Jedináčci

Již z celkového počtu respondentů lze určit, že jedináčků a benjamínků z oboru učitelství pro mateřské školy, kteří vyplňovali dotazník pro tuto práci, bylo nejméně. Z celkového počtu 159 respondentů dotazník vyplnilo pouze pět jedináčků vyučujících v mateřských školách či tento obor učitelství právě studujících. Rozložili se pouze do čtyř kombinací z šestnácti možných.

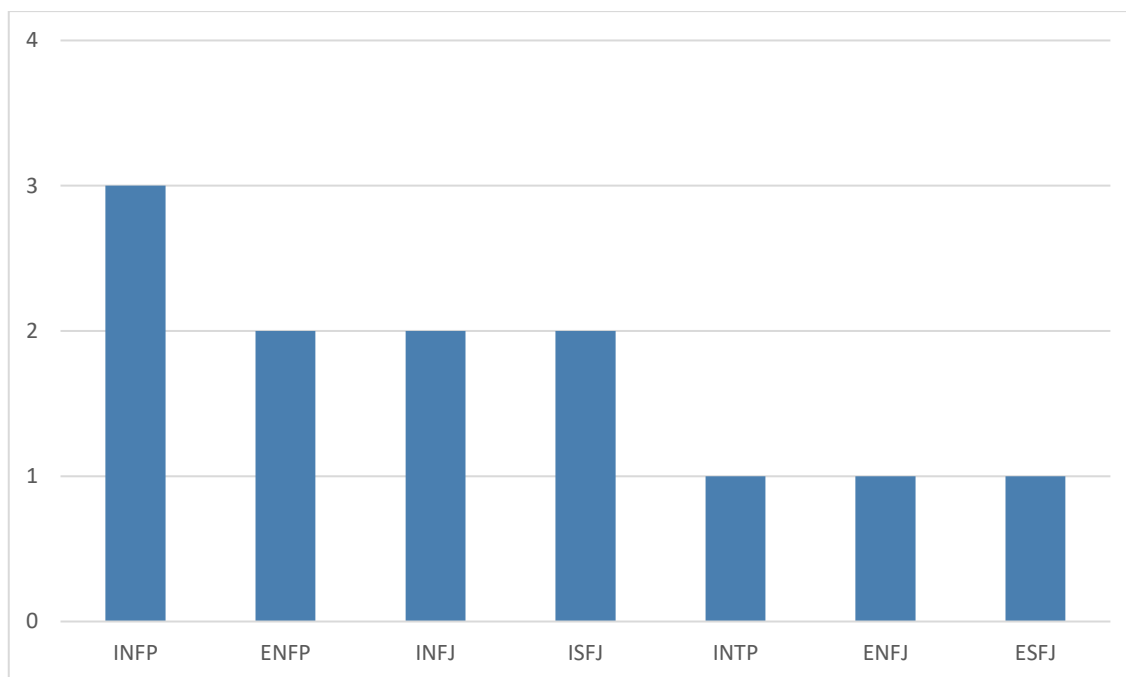

Graf 3 - Jedináčci, Obor učitelství pro MŠ

Dvěma z nich v dotazníku vychází shodná osobnost ENFP, která z výše uvedených teoretických poznatků odpovídá pedagogickému povolání. Konkrétně se jedná o učitelství speciální pedagogiky či vedení stacionáře pro děti se zvláštními potřebami.

Čtyřem z pěti jedináčků vychází znaky extroverze tedy písmeno E. Pouze jediný respondent v této skupině vykazuje znaky typické pro introverty. Stejnému počtu, tedy většině vychází jako druhé písmeno N tedy intuitivní typ. Z grafu č. 3 je možné vidět, že čtyři z pěti respondentů mají u jejich výsledného typu osobnosti shodné první dva povahové rysy, které je charakterizují. Zbylé dvě části osobnosti se u jedináčků spíše shodují. Dalo by se tedy shrnout, že jedináčci zabývající se oborem pedagogiky budou pro tento výzkum extrovertní a intuitivní typy.

Na výše uvedených výsledcích je překvapující počet jedináčků, kteří vyučují v mateřských školách nebo tento obor zatím studují. V předchozím výzkumu této práce totiž jedináčci vyšli téměř jako nejvhodnější kandidáti právě pro učitelství v MŠ.

Graf 4 - Jedináčci, KS

Jedináčkům zabývajícím se jiným oborem vychází nejčastěji osobnost INFP, která také odpovídá znakům povolání učitele pro mateřské školy. Pro tento typ osobnosti je vhodná také speciální pedagogika, pedagogické poradenství či logopedie.

V této skupině respondentů opět jednoznačně převládá písmeno N, tedy intuitivní typ. Dále se u většiny zúčastněných objevují znaky typické pro písmeno F tedy citění. Extroverze, introverze, usuzování a vnímání jsou v tomto případě spíše vyrovnané.

Následně budou shrnuty informace z obou grafů, tedy jedináčků jako jedné skupiny. Na rozdíl od jedináčků zabývajících se pedagogickým oborem, v této skupině nepřevažuje písmeno E ani I. Nejedná se tedy ani o většinu extrovertů nebo introvertů, ale o skupinu smíšenou. Dalším rozdílem proti první skupině je převaha písmene F tedy znaků citění. Z obou grafů však jasně vyplývá, že jedináčci jako skupina vykazují určitou převahu intuice vůči smyslům. Jak se tedy tento znak bude postupně u jedináčků projevovat?

- Učitelé se znaky N budou vždy chtít dodělat rozpracovanou práci, kterou s dětmi začali.

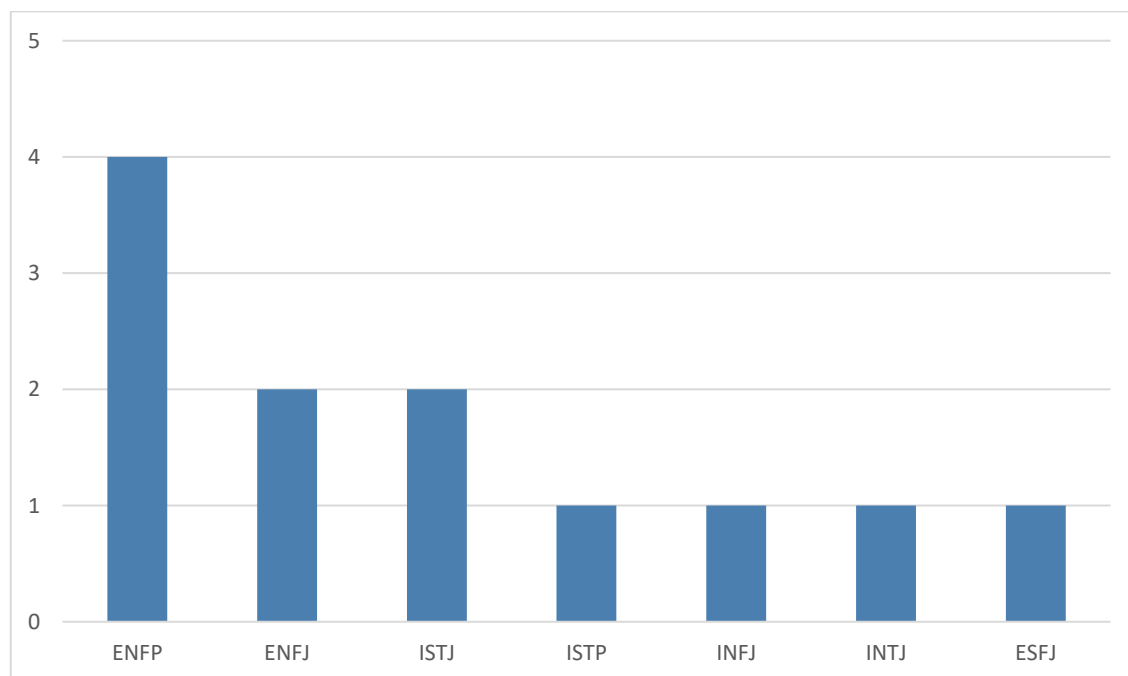
- Budou pro děti vytvářet stále nové a zábavné věci, nebudou plánovat jednotlivé dny stereotypně.
- V dětech budou podporovat smysl pro nápaditost a tvořivost.
- Pro určité téma jsou schopni vytvořit různé druhy činností, ze kterých si děti mohou vybírat.
- Do třídy přinesou motivující a energickou atmosféru.

U jedináčků věnujících se oboru učitelství pro MŠ se k těmto vlastnostem přidávají ještě vlastnosti osobnosti se znaky E.

- Rychle a snadno s dětmi navážou přátelský vztah.
- Jsou plni energie a umějí ji přenést i na děti.
- Učí děti jít do akce a nebát se nových věcí.

Z výzkumu tedy vyplývá, že jedináčci vyučující v mateřských školách mají proti ostatním jedináčkům znaky extrovertů. Dalo by se uvažovat o tom, že právě tato část osobnosti z nich možná učitele dělá.

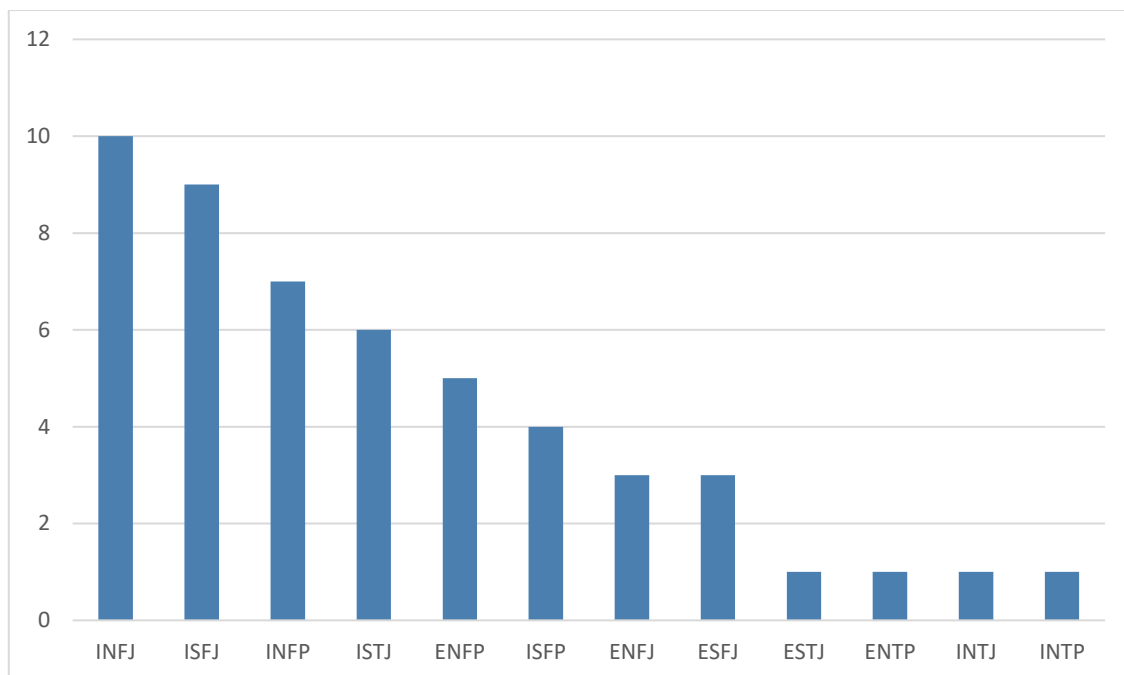
14.2 Prvorození

Graf 5 - Prvorození, Obor učitelství pro MŠ

U skupiny prvorozených zabývajících se oborem učitelství se objevuje nejvíce jedinců s typem osobnosti ENFP. Jedná se tedy o stejný typ osobnosti, který byl výsledkem také

pro jedináčky zabývajícími se pedagogikou. Jak už bylo uvedeno, u tohoto typu osobnosti se v oboru pedagogiky za nevhodnější považuje práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Jako další v pořadí se objevuje osobnost ENFJ a ISTJ. Na rozdíl od ENFJ, která má tři shodné znaky právě s vedoucí pozicí ENFP, má ISTJ většinu znaků naopak odlišných. U této skupiny respondentů převládá písmeno F nad T. U prvorozených učitelů se tedy bude jednat spíše o skupinu zaměřenou na cítění. Zbytek osobnostních znaků zůstává u této skupiny respondentů smíšený.

Graf 6 - Prvorození, KS

U skupiny prvorozených zabývajících se jiným pracovním odvětvím vychází jako nejčastější osobnost INFJ. I tento druh osobnosti se podle výše zmíněné teorie hodí pro učitelské povolání, konkrétně jako učitel předškolní výchovy, speciální pedagog a pedagogický konzultant. Mezi další časté typy osobnosti určené pro tuto skupinu respondentů patří osobnosti ISFJ, INFP a ISTJ.

U prvorozených s jiným pracovním zaměřením převládá písmeno I, tedy introverze. Dále má převahu písmeno F tedy cítění a zbytek se opět ukazuje shodný.

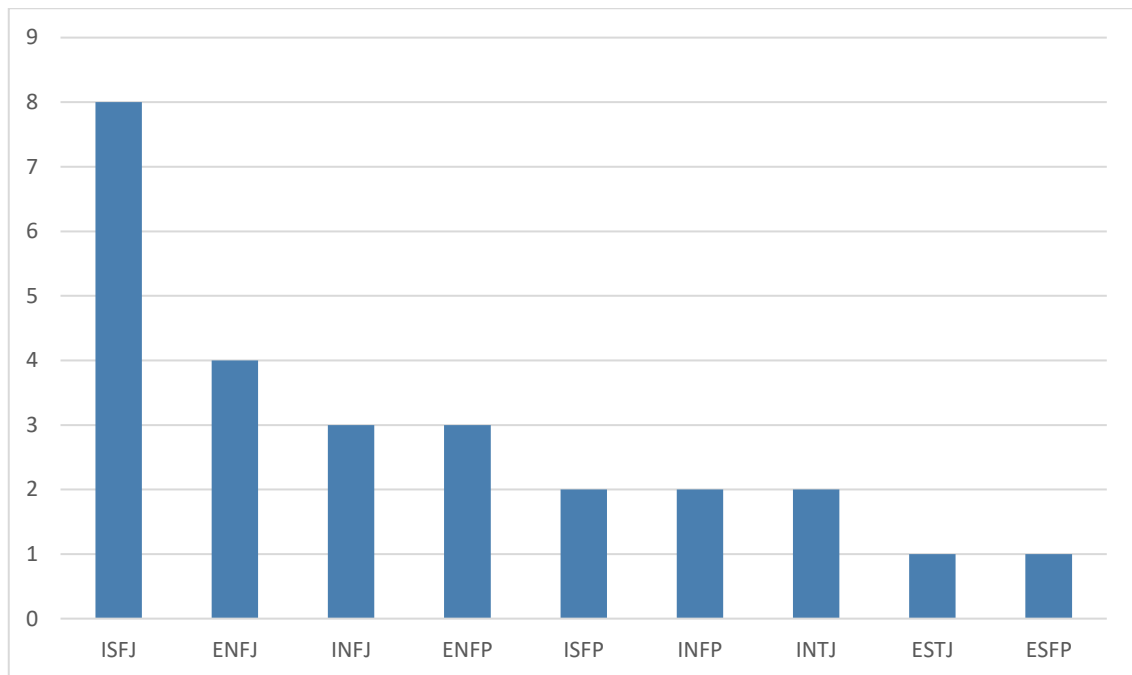
Budou-li shrnuty oba grafy a prvorození budou hodnoceni jako skupina dohromady, výsledkem bude, že prvorození jedinci vykazují znaky F, které se u učitelů v mateřských školách projeví následovně:

- Budou vnímaví vůči problémům a starostem dětí.

- Více než jejich pohodlí pro ně bude důležité, aby se děti cítily dobře, spokojeně a nic jim ve třídě nechybělo.
- Budou schopni vcítit se do kůže dětí a představit si jejich pocity.

14.3 Druhorození (prostřední děti)

Další skupinou tohoto výzkumu jsou druhorození a prostřední děti, kteří se zabývají oborem učitelství.

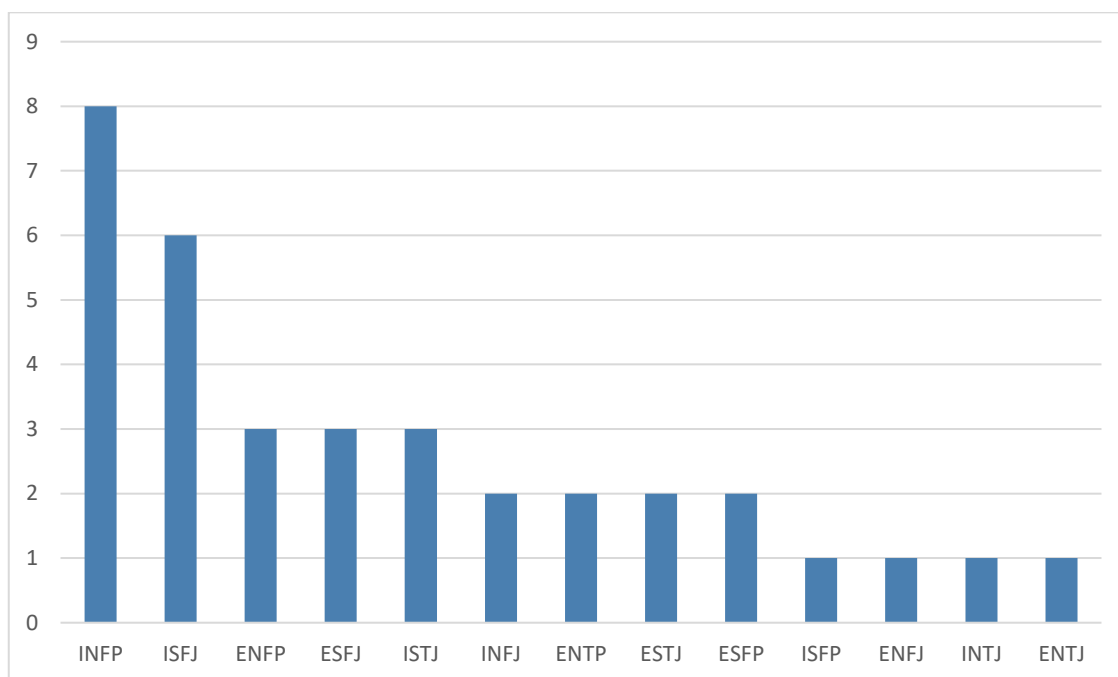

Graf 7 - Druhorození, Obor učitelství pro MŠ

U skupiny respondentů, kteří ve své rodině zaujímají místo druhorozených nebo prostředních dětí, se objevuje značná převaha typu osobnosti ISFJ. Osobnost ISFJ je také vhodná pro práci s dětmi konkrétně pro povolání učitele mateřské školy či pedagogického poradce. Podle výše zmíněné teorie o typu osobnosti ISFJ je možno odvodit přístup učitelů k dětem následovně:

- Mezi dětmi nebudou zbytečně vytvářet soutěživou atmosféru.
- Jako učitelé děti ocení, pochválí za drobné maličkosti a tím je do budoucna motivují k dalším výkonům.
- Budou dobře naslouchat dětem a jejich problémům.
- Ve své třídě vytvoří řád, který bude mít jasná pravidla.

U skupiny druhorozených (kontrolní skupina) vychází stejně jako u jedináčků nejčastější typ osobnosti INFP. Tento druh osobnosti, jak je již výše uvedeno, je vhodný pro povolání učitele předškolní výchovy, pedagogického poradce, speciálního pedagoga či logopeda.

Graf 8 - Druhorození, KS

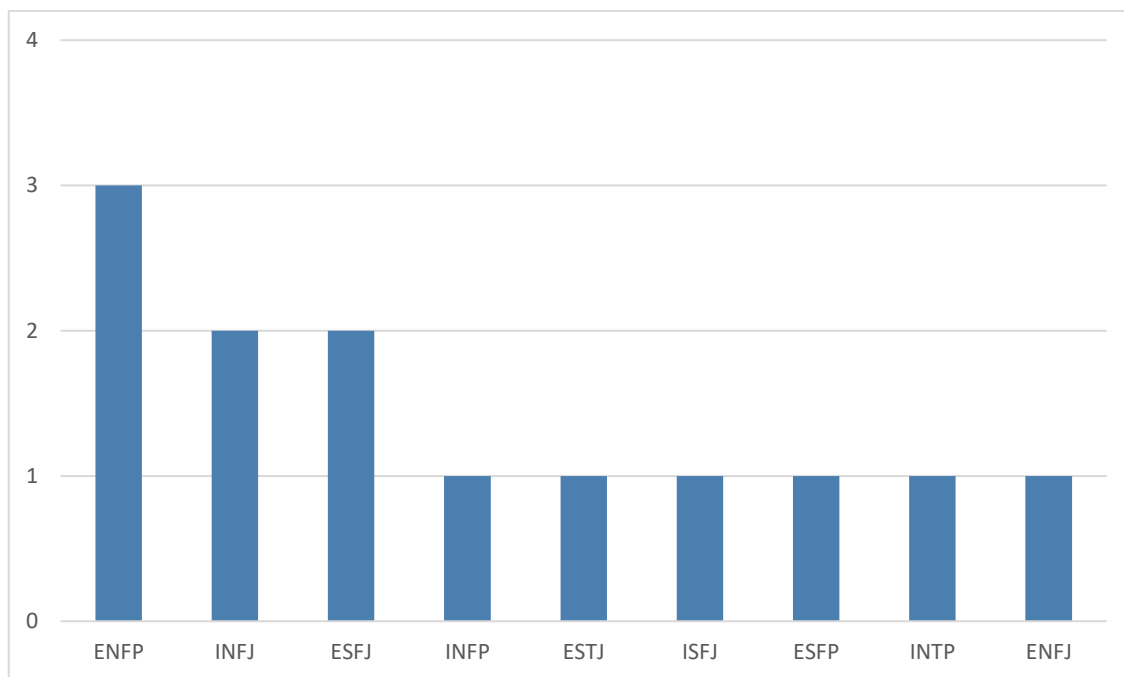
Z grafů č. 7 a 8 je patrné, že druhorození se v obou případech shodují v oblasti extroverze a introverze, kdy introverze převládá u obou z nich. Dále u každé ze skupin převládá opět cítění tedy písmeno F, které se dosud ukazuje podstatné u většiny předchozích respondentů. Znaky introverze a cítění se tedy shodují u obou zkoumaných typů druhorozených. Z výsledků lze vyvodit, že to, co odlišuje tyto dvě skupiny, jsou smysly a intuice (S, N) a usuzování a vnímání (J, P). Tyto znaky nejsou jasně určeny ani u jedné ze skupiny a jedná se o výsledky smíšené.

Chování a přístup učitelů se znaky cítění je uveden výše u skupiny prvorozených. K nim se v tomto případě přidávají znaky I a přístup pedagogů bude vypadat takto:

- Učitelé naučí děti o věcech přemýšlet a přebírat zodpovědnost za jejich činy.
- S dětmi si vytvoří hlubší a hodnotný vztah.
- Budou se umět méně projevovat slovně, ale svůj vztah a emoce dají dětem najevo svými činy.

14.4 Benjamínci

Benjamínkům zabývajících se pedagogikou a prací s dětmi vychází jako nejčastěji určená osobnost ENFP, stejně jako pedagogikou se zabývajícím jedináčkům a prvorozeným.

Graf 9 - Benjamínci, Obor učitelství pro MŠ

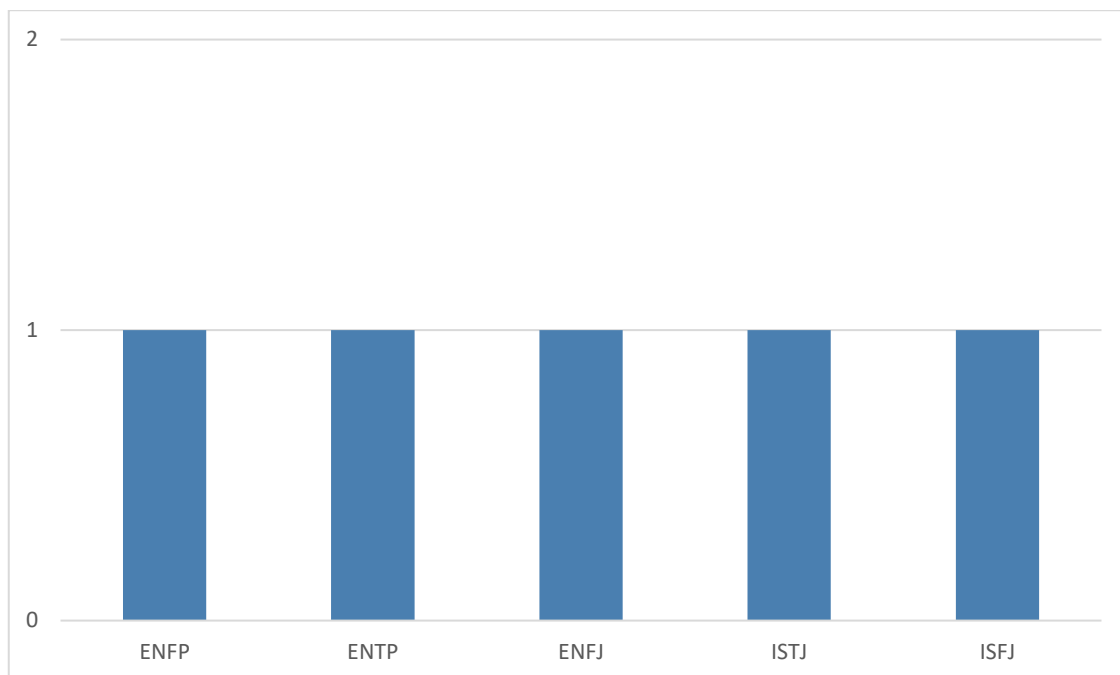
Osobnost ENFP je vhodná pro speciální pedagogy, specialisty předškolní výchovy a vedoucí stacionáře pro děti se zvláštními potřebami. Jako převládající znak u benjamínků učitelů opět převažuje cítění F. Ostatní osobnostní znaky zůstávají smíšené.

Je zajímavé, že tento typ osobnosti hodící se právě pro práci s dětmi vyšel třem ze čtyř zkoumaných sourozeneckých konstelací. Jaké znaky tedy vykazuje téměř vedoucí typ osobnosti ENFP?

- Učitelé budou s dětmi dobře komunikovat.
- Vždy se budou snažit děti podpořit a motivovat je.
- Budou se snažit pro děti vytvořit různé druhy činností, které by je bavily a zároveň se příliš často neopakovaly.
- Budou se snažit děti rozvíjet podle jejich možností a potenciálu.
- Ve třídě nastolí harmonickou a příjemnou atmosféru.
- Budou děti učit pravdomluvnosti a čestnosti.

- Jako učitelé budou spravedliví a zastanou se těch, kteří budou neprávem potrestáni či nařknuti.

Graf 10 - Benjamínci, KS

Benjamínků jako kontrolní skupiny se dotazníku účastnilo pouze pět respondentů. Jelikož každému vychází jiný typ osobnosti MBTI a ani jednotlivé části osobnosti zde nepřevládají, jedná se o osobnostně smíšenou skupinu, která se pro účely této práce nedá blíže zkoumat.

15 Diskuze

První část bakalářské práce se skládá z teoretických poznatků různých autorů, které jsou následně porovnány s kompetencemi učitele mateřské školy. Teoretické poznatky jsou různorodé a navzájem se doplňují. Jedná se o teorii zaměřenou na jednotlivé sourozenecké konstelace a to jedináčky, prvorozené, druhorozené a benjamínky. Nedokonalostí výzkumu je to, že se autorka nezaměřila na složené rodiny. Pokud je tedy někdo ze strany otce prvorozený a ve své druhé rodině u matky zase benjamínek (a naopak), může být pro něj výzkum této práce matoucí.

Při řešení první výzkumné otázky nebylo zcela jasné, zda se shodou alespoň jednoho ze znaků dané kompetence učitele bude považovat daná kompetence za splněnou a tyto splněné kompetence se poté budou dále porovnávat nebo zda bude lepší se zaměřit na počet znaků, které by mohly danou kompetenci učitele splňovat. Proto bylo nakonec rozhodnuto, že první výzkumná otázka bude pojata z obou pohledů a vznikly tedy dva grafy, ze kterých je možné získat odpověď. Podle počtu splněných kompetencí se na pozici učitele v mateřské škole nejvíce hodí jedináčci a prvorození. Je zajímavé, že pokud se na problematiku autorka zaměří z pohledu důležitých vlastností pro splnění daných kompetencí, výsledky se mírně liší. Ve druhém grafu se jako nejvhodnější ukazují prvorození a až poté jedináčci. Dále se obrací pozice druhorozených a benjamínků, kdy se v tomto případě benjamínci ukazují jako vhodnější než druhorození tedy naopak než v prvním případě.

Pro řešení druhé výzkumné otázky byl jako nejvhodnější diagnostický nástroj vybrán dotazník zaměřený na jedince zabývající se učitelstvím i na jedince, kteří se věnují jinému pracovnímu odvětví. Podařilo se oslovit 159 respondentů, což je číslo poměrně vysoké. Zklamáním však bylo, že samotní pedagogové a pedagožky neobsadili bohužel ani polovinu z celkového počtu respondentů. U některých sourozeneckých konstelací byl tedy počet respondentů sotva dostačující u jiných na druhou stranu vysoký. Kdyby se autorce podařilo oslovit ještě o něco více samotných pedagogů, byly by čísla a samotný výzkum ještě přesnější. Doporučením pro příště by určitě bylo navštívit učitele či studentky osobně a rozdat dotazník vždy celé skupině. V případě, že byl dotazník rozeslán elektronicky se totiž mohlo stát, že ve skupině respondentů mohou převládat ti jedinci, kteří by si právě vybrali možnost dobrovolně se účastnit tohoto výzkumu a tím už vykazovat právě tyto společné vlastnosti.

Při zpracovávání druhé části práce autorka očekávala, že z odpovědí respondentů budou vyhodnoceny jasnější a přesvědčivější výsledky, které o něco značněji potvrdí teoretické informace zpracované v první části práce. S těmito poznatky se shodovaly výsledky pouze u některých sourozeneckých pozic – nikoliv u všech. V teoretické části vyšli jedináčci a prvorození jako nejvhodnější pro učitelství v MŠ. Jedináčků, kteří učí v mateřské škole nebo tento obor studují byl ale společně s benjamínky nejmenší počet. Společným rysem jedináčků obou skupin bylo písmeno N tedy intuice.

Prvorozených se účastnilo 63 z celkového počtu respondentů. Společným rysem prvorozených se ukázalo písmeno F tedy cítění. Zajímavostí a důležitým faktem je, že u jedináčků, prvorozených a benjamínků vyšel u skupin zabývajících se učitelstvím v MŠ jako první vždy stejný druh osobnosti z šestnácti možných. Všechny tyto tři skupiny vykazují za nejčastější typ osobnosti právě ENFP, které se v předchozí teoretické části ukazuje jako vhodné právě pro učitele v MŠ. Jedinou výjimkou jsou druhorození učitelé a studenti, u kterých jako nejčastější typ osobnosti vychází ISFJ, které je ale podle teorie pro učitelské povolání vhodné také.

Pozitivní je, že u všech sourozeneckých konstelací se mezi sebou objevují určité podobné rysy. Mezi učiteli a jedinci s jiným pracovním zaměřením se poté vždy objevují určité rozdíly, což je u tohoto výzkumu naprosto logické a očekávatelné. U některých sourozeneckých pozic lze vidět, jaký druh osobnosti rozděluje právě učitele MŠ s ostatními respondenty.

Pohled na dané téma a zaměření celého výzkumu byla jen jedna z možností, jak celé téma sourozeneckých konstelací pojmout. Na tuto problematiku se dá dívat z několika směrů. U rodin se dvěma dětmi bylo zkoumáno také pohlaví daných sourozenců. V publikaci *Child development* autor poukazuje na důležitost této problematiky. Pohlaví sourozenců podle něj značně ovlivňuje také inteligenci dětí. Zaměřuje se na společně vyrůstající dva bratry či dvě dívky a také na dva sourozence odlišného pohlaví (Cicirelli, 2019, s. 483). Touto problematikou by se autorka ráda zabývala dále například v diplomové práci.

16 Závěr

Bakalářská práce se zaměřuje na sourozenecké konstelace a jejich vztah k povolání učitelů v mateřských školách. Teoretická část práce popisuje současný stav poznání o sourozeneckých konstelacích a obsahuje teoretické poznatky původní i současné, které se navzájem doplňují. Tato část obsahuje také výčet kompetencí učitelů v MŠ, které jsou porovnány s vlastnostmi jednotlivých sourozeneckých konstelací. Druhá část práce se soustředí na samotný výzkum, ve kterém se autorka snaží zjistit, zda sourozenecké konstelace ovlivňují lidskou osobnost a přístup učitelů k dětem v mateřských školách.

Na začátku výzkumu byly položeny dvě hlavní otázky. 1. Existuje nejvhodnější sourozenecká pozice pro učení v mateřské škole? 2. Jak se pořadí sourozeneckých pozic promítá do přístupu pedagogů k dětem? Pro zodpovězení první výzkumné otázky byla použita metoda kódování, pomocí které bylo zjištěno, které ze sourozeneckých konstelací (jedináčků, prvorozených, druhorozených a benjamínků) mají potřebné a vhodné vlastnosti pro naplnění kompetencí učitele MŠ. Při zkoumání druhé otázky byl použit dotazník typologie osobnosti MBTI, který byl upraven pro účely této bakalářské práce. Podle výsledků byly popsány jednotlivé sourozenecké konstelace podle jejich typu osobnosti, který jim při výzkumu vyšel.

Při zkoumání nejvhodnější sourozenecké pozice pro povolání učitele v mateřské škole bylo podle tohoto výzkumu zjištěno, že nejvhodnější jsou pro práci s dětmi jedináčci a prvorození. Graf č. 1 dokládá, že tyto dvě sourozenecké konstelace splňují dle výzkumu nejvyšší počet kompetencí učitele MŠ. Graf č. 2 dále doplňuje, že podle počtu vlastností, které jsou pro splnění výše zmíněných kompetencí potřebné, by nejlépe dopadli prvorození.

U druhé výzkumné otázky nebyly výsledky tak jasné jako u první. Ukázalo se, že osobnost ENFP je ve výzkumu této práce nejčastější osobností jedinců s povoláním učitele v mateřské škole. U každé ze skupin respondentů bylo popsáno, jaká osobnost nebo jaká její část u ní převládá a jak se poté tento výsledek odrazí v jejich přístupu k dětem v MŠ. Dále se ukázalo, že u všech respondentů, kteří se prezentují jako pedagogové, vyšel vždy ten typ osobnosti MBTI, který je považován za vhodný k učitelskému povolání, což je pozitivní.

Celkově byla práce zpracována podle počátečních plánů bez větších komplikací a obtíží. Autorka nabyla několika nových poznatků, které bude moci využít při svém budoucím povolání i v osobním životě.

17 Literatura

- ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2.
- CICIRELLI, Victor G. *Sibling Constellation, Creativity, IQ, and Academic Achievement*. Child Development [online]. 1967, 38(2) [cit. 2019-04-13]. DOI: 10.2307/1127304. ISSN 00093920. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1127304?origin=crossref>
- ČAKRT, Michal. *Typologie osobnosti: volba povolání, kariéra a profesní úspěch*. Praha: Management Press, 2010. ISBN 978-80-7261-220-8.
- DALLOZ, Danielle. *Žárlivost a rivalita*. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-596-2.
- FRANČE, Vojtěch. *Grafologie a psychologie: MBTI Typologie osobnosti* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://ografologii.blogspot.com/2007/11/mbti-typologie.html>
- FURNHAM, Adrian. *Myers-Briggs Type Indicator (MBTI)* [online]. 2017 [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-3-319-28099-8_50-1#howtocite
- HAVIGEROVÁ, Jana. 2019. *Dotazník MBTI a jeho vyhodnocení*. Osobní dokument bez citace. Předáno v Hradci Králové dne: 3. 1. 2019
- ISAACSON, Clifford E. a Kris RADISH. *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. Bratislava: Eugenika, 2006. ISBN 80-89227-31-7.
- JATERKOVÁ, Lenka. *Využití kompetenčního přístupu při řízení podniku*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Katedra podnikového hospodářství, 2006. Vedoucí bakalářské práce Ing. Petr Smutný
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

- KUBA, Radim. *Sourozenecké konstelace a jejich vliv na osobnost člověka*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra filosofie a dějin přírodních věd, 2012. Vedoucí bakalářské práce prof. RNDr. Stanislav Komárek, Dr.
- LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3.
- LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 5. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-866-1.
- LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace: nové, přepracované vydání*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1100-6.
- NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2057-3.
- PETERKOVÁ, Michaela, *Alfred Adler – Individuální psychologie* [online]. [cit. 2019-01-14]. Dostupné z: <http://www.psychoweb.cz/psychologie/alfred-adler-individualni-psychologie-sourozenecke-poradi-a-pocity-menecennosti/>
- PREKOP, Jirina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Přeložil Hana VRBOVÁ. Praha: Portál, 2009. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2018. s. 45-46 [cit. 2019-15-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>
- SKLÁDALOVÁ, Markéta. *Sourozenci – o spravedlivé výchově*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-2029-3.
- SYSLOVÁ, Zora. *Hodnocení průběhu vzdělávání jako jedna z oblastí vlastního hodnocení mateřské školy*. Disertační práce. Praha: PdF UK, 2010.
- SYSLOVÁ, Zora. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4309-7.

TÁBORSKÁ, Kateřina. *Sourozenecké a rodinné konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2011. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jitka Reissmannová

ŽLABOVÁ, Tereza. *Sourozenecké konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2012. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Alice Prokopová, Ph.D.

18 Seznam tabulek

Tabulka 1 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Alfreda Adlera	5
Tabulka 2 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Kevina Lemana	8
Tabulka 3 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací podle Tomáše Nováka	10
Tabulka 4 - Nejvýznamnější vlastnosti jednotlivých sourozeneckých konstelací.....	15
Tabulka 5 - Teorie sourozeneckých konstelací ve vztahu ke kompetencím učitelky MŠ	20

19 Seznam grafů

Graf 1 - Splněné kompetence.....	23
Graf 2 - Určené vlastnosti.....	24
Graf 3 - Jedináčci, Obor učitelství pro MŠ.....	33
Graf 4 - Jedináčci, KS.....	34
Graf 5 - Prvorození, Obor učitelství pro MŠ.....	35
Graf 6 - Prvorození, KS.....	36
Graf 7 - Druhorození, Obor učitelství pro MŠ.....	37
Graf 8 - Druhorození, KS.....	38
Graf 9 - Benjamínci, Obor učitelství pro MŠ.....	39
Graf 10 - Benjamínci, KS.....	40

20 Seznam příloh

Příloha A – Povinnosti učitele mateřské školy

Příloha B – Dotazník typologie osobnosti MBTI

Příloha C – Neuvedené typy osobnosti MBTI

Příloha A – Povinnosti učitele mateřské školy (RVP PV, 2018)

Povinnosti učitele mateřské školy

Učitel mateřské školy odpovídá za to, že:

- *školní (třídní) vzdělávací program, který zpracovává, je v souladu s požadavky RVP PV;*
- *program pedagogických činností je cílevědomý a je plánován;*
- *je pravidelně sledován průběh předškolního vzdělávání a jsou hodnoceny jeho podmínky i výsledky.*

Učitel mateřské školy vykonává tyto odborné činnosti:

- *analyzuje věkové a individuální potřeby dětí a v rozsahu těchto potřeb zajišťuje profesionální péči o děti, jejich výchovu i vzdělávání;*
- *realizuje individuální i skupinové vzdělávací činnosti směřující cílevědomě k rozvoji dětí, rozšiřování jejich kompetencí (schopností, dovedností, poznatků, postojů);*
- *samostatně projektuje výchovné a vzdělávací činnosti, provádí je, hledá vhodné strategie a metody pro individualizované vzdělávání dětí;*
- *využívá oborové metodiky a uplatňuje didaktické prvky odpovídající věku a individualitě dětí;*
- *projektuje (plánuje) a provádí individuální výchovně vzdělávací činnosti s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami;*
- *provádí evaluační činnosti – sleduje a posuzuje účinnost vzdělávacího programu, kontroluje a hodnotí výsledky své práce, monitoruje, kontroluje a hodnotí podmínky vzdělávání;*
- *provádí pedagogickou diagnostiku, sleduje a hodnotí individuální pokroky dětí v jejich rozvoji a učení, výsledky evaluace samostatně uplatňuje v projektování (plánování) i v procesu vzdělávání;*

- *odborně vede další zaměstnance mateřské školy, kteří se podílejí na péči, výchově a vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními;*
- *provádí poradenské činnosti pro rodiče ve věcech výchovy a vzdělávání jejich dětí v rozsahu odpovídajícím pedagogickým kompetencím učitele a možnostem mateřské školy;*
- *analyzuje vlastní vzdělávací potřeby a naplňuje je sebezvzdělávacími činnostmi;*
- *eviduje názory, přání a potřeby partnerů ve vzdělávání (rodičů, spolupracovníků, základní školy, obce) a na získané podněty reaguje.*

Učitel mateřské školy vede vzdělávání tak, aby:

- *se děti cítily v pohodě (po stránce fyzické, psychické i sociální);*
- *se děti rozvíjely v souladu se svými schopnostmi a možnostmi a současně byl podněcován jejich individuální rozvoj;*
- *děti měly dostatek podnětů k učení a radost z něho;*
- *bylo posilováno sebevědomí dětí a jejich důvěra ve vlastní schopnosti;*
- *děti měly možnost vytvářet a rozvíjet vzájemné vztahy a cítit se ve skupině bezpečně;*
- *byl dostatečně podporován a stimulován rozvoj jejich řeči a jazyka;*
- *se děti seznamovaly se vším, co je pro jejich život a každodenní činnosti důležité;*
- *děti mohly pochopit, že mohou prostřednictvím vlastních aktivit ovlivňovat své okolí;*
- *děti obdržely speciální podporu a pomoc, pokud ji dlouhodobě či aktuálně potřebují.*
- *usiluje o vytváření partnerských vztahů mezi školou a rodiči;*
- *umožňuje rodičům přístup za svým dítětem do třídy a účastnit se jeho činností;*
- *umožňuje rodičům účastnit se na tvorbě programu školy i na jeho hodnocení;*
- *umožňuje rodičům aktivně se podílet na adaptačním procesu;*
- *vede s rodiči dítěte průběžný dialog o dítěti, jeho prospívání, rozvoji a učení (pravidelná individuální konzultační činnost, práce s portfoliem dítěte, aj.).*

Příloha B – Dotazník typologie osobnosti MBTI (Havigerová, 2019)

Typologie osobnosti - MBTI

Ráda bych Vás poprosila o vyplnění tohoto dotazníku, který mi poslouží jako hlavní část výzkumu bakalářské práce. Dotazník je anonymní.

Michaela Pozníková, Učitelství pro MŠ, Hradec Králové

1. Jste:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- jedináček
- prvorozený/á
- druhorozený/á nebo prostřední dítě
- benjamínek

2. Označte odpověď:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- jsem studentem/studentkou oboru Učitelství pro mateřské školy či oboru podobného
- jsem učitelem/učitelkou v MŠ
- studuji/pracuji v jiném odvětví

3. Raději:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) řešíte nový a komplikovaný problém
- 2) pracujete na něčem, co jste již dělali dříve

4. Rádi:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) pracujete v tichém prostředí
- 2) jste tam, kde se něco děje

5. Při posuzování jiných se řídíte spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) zákonitostmi než okamžitými okolnostmi
- 2) okolnostmi než trvalými zákonitostmi

6. Máte sklon vybírat si:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) spíše pečlivě
- 2) poněkud impulzivně

7. Ve společnosti, na večírku apod. se zpravidla bavíte:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) s několika málo lidmi, které dobře znáte
- 2) s mnoha lidmi, včetně těch, které znáte málo nebo vůbec

8. Jako ředitel/ka firmy byste od svých podřízených spíše uvítal/a:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) zprávu o tom, jak jejich oddělení přispělo firmě jako celku
- 2) zprávu o tom, jak si jejich oddělení vedlo samo o sobě

9. Předpokládejte, že jste manažer/ka a potřebujete přijmout svého asistenta. Jak byste asi postupoval/a?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) uvažoval/a bych, jak se naše osobnosti shodnou nebo budou doplňovat
- 2) zvažoval/a bych soulad mezi popisem práce a uchazečovými schopnostmi

10. Když na něčem pracujete:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) raději věci dokončíte a dostanete se k určitému závěru
- 2) často ponecháváte konec otevřený pro případné změny

11. Na večírcích, ve společnosti:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) se raději většinou zdržíte déle, protože tak se zpravidla lépe pobavíte
- 2) odcházejte co nejdříve, zdržíte se jenom, abyste neurazili, protože vás to vyčerpává

12. Zajímá vás více:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) to, co bylo a co je
- 2) to, co může být

13. Když posloucháte, jak někdo hovoří o nějaké záležitosti, obvykle se pokoušíte:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) vztáhnout to na své vlastní zkušenosti a porovnávat, zda to odpovídá
- 2) hodnotit a analyzovat danou situaci

14. Když na něčem pracujete, jste raději:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) když máte přehled a udržíte si věci pod kontrolou
- 2) když můžete zkoušet různé možnosti

15. Když vám zvoní doma nebo v kanceláři telefon, obvykle:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) to považujete za rušení
- 2) nevadí vám ho zvednout

16. Je horší:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) „mit hlavu v oblacích“
- 2) „držet se při zdi“

17. Ve vztahu k okolí jste spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) objektivní
- 2) osobní

18. Vadí vám více, když:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) je více věcí rozpracovaných
- 2) už je všechno hotovo

19. Když někam telefonujete:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) nebojíte se, že na něco zapomenete
- 2) připravíte si, co budete říkat

20. Když diskutujete o problému se svými kolegy, je pro vás snadné:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) vidět věci v širším rámci
- 2) postřehnout zvláštnosti a specifické rysy dané situace

21. Která slova vás popisují lépe? Jste spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) analytický typ
- 2) vcítující se typ

28. Když zvoní telefon:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) spěcháte, abyste ho zvedli první
- 2) doufáte, že ho zvedne někdo jiný

29. Moje jednání vede a řídí více:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) hlava
- 2) srdce

30. Více obdivu si zaslouží schopnost:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) umět si věci předem dobře zorganizovat a být metodický/á
- 2) rychlé adaptace a vyjit s tím, co právě je

31. Když vás napadne nová myšlenka, obvykle:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) pro ni vzplanete
- 2) raději o ni hloubáte o něco déle

32. Řekli byste, že jste spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) důvtipní
- 2) praktičtí

39. Při jednání máte sklon:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) rozvíjet své myšlenky v průběhu toho, jak mluvíte
- 2) hovořit pouze po pozorném rozvážení toho, co chcete sdělit

40. Když něco čtete, obvykle:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) se soustředíte ve svých úvahách na to, co je v daném textu napsáno
- 2) čtete mezi řádky a vztahujete slova i k jiným námětům a tématům

41. Když se máte rozhodnout ve spěchu, často:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) se cítíte nepříjemně a přejete si získat více informací
- 2) jste schopni se rozhodnout i s údaji, které máte v danou chvíli k dispozici

42. Raději byste pracovali pro organizaci, kde:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) byste měli práci s intelektuální motivací
- 2) byste byli zaujati jejími cíli a posláním

43. Co vám imponuje více:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) logicky bezrozporné, konzistentní myšlení a uvažování
- 2) dobré, vřelé, harmonické mezilidské vztahy

44. V písemném projevu dáváte přednost:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) věcnému stylu
- 2) obraznému, metaforickému stylu

45. U dveří náhle zazvoní zvonek. Jste spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) podráždění, kdo to k vám zase „leze“
- 2) potěšení, že se na vás někdo přišel podívat

46. Dáváte přednost tomu:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) nechat věci, aby se jen tak přihodily
- 2) zajistit, aby všechno bylo předem připraveno

47. Charakterizují vás spíše:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) četné, letmé a povrchní kontakty a vztahy s více lidmi
- 2) trvalé, pevné a dlouhodobé vztahy a kontakty s několika málo lidmi

48. Cítíte se zpravidla lépe:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) po konečném rozhodnutí
- 2) když jsou věci ještě otevřeny

49. Spolehnete se spíše na svou:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) zkušenost
- 2) intuici a tušení

50. Jste si jistější:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) při logických úsudcích: správné-nesprávné
- 2) při hodnotových soudech: dobré-špatné

51. Raději se rozhodujete:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) poté co jste si zjistili mínění ostatních
- 2) především podle vlastního uvážení

52. Obvykle dáváte přednost tomu:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) použít osvědčené metody, které znáte
- 2) vymýšlet a zkoušet, jak by se věci daly dělat nově a jinak

53. Raději:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) se zabýváte tím, co je
- 2) přemýšlíte o různých možnostech

54. K závěrům a rozhodnutím dospíváte především na základě:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) věcného zdůvodnění a logické analýzy
- 2) na základě toho, co cítím, že je správné, a v co věřím, že je lidsky přijatelné

55. Nemáte rád/a:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) předem jasně nalinkované a naplánované věci se závaznými termíny
- 2) když jsou věci volné a nezávazné, bez pevného časového omezení

56. Nejhezčí chvíle nejraději prožíváte:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) spíše s mnoha přáteli, s lidmi s nimiž si rozumím, aniž je nutně musím znát nějak mimořádně dlouho
- 2) s několika málo lidmi, které dlouho a dobře znám

57. Máte ve zvyku:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) poznamenávat si důležité schůzky a věci, které musím udělat či zařídít do diáře
- 2) omezovat takovéto poznámky na minimum

58. Jednáte spíše na základě:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 1) vnitřního přesvědčení a pocitu, že je něco správné
- 2) objektivně ověřitelných závěrů

Příloha C – Neuvedené typy osobnosti MBTI (Čakrt, 2010)

ESTP

- Potřebují adrenalin, někdy si vybírají práci s prvkem rizika.
- Jsou hodně osobní, vřelí a analyticky přesní.
- Jsou zaměřenější spíše na výsledek než na samotný proces.
- Mají smysl pro soutěžení, dokáží využít slabých míst druhých.
- Jsou dobří vyjednavací, umí prodat své řešení a využívat věci ve svůj prospěch.
- Neradi se zdržují přílišným rozumováním a plánováním, raději jsou rovnou v akci.
- Ve své práci si sami chtějí určit způsob provedení práce, bez mnoha předpisů a striktního dohledu.
- Mají pozorovací talent a schopnost zapamatovat si mnoho podrobností.

ENTP

- Používají logiku a vše co přijde zvenčí, musí vždy prověřit.
- Jejich myšlení uvažuje v celcích, které slouží k trvalému zlepšování procesů a postupů.
- Většinou bývají silnější v teorii nežli v praxi.
- Mají rádi výzvy a rádi se učí novým věcem.
- Jsou hodně soutěživí i když často nejvíce soutěží právě sami se sebou.
- Rádi by pracovali pomocí tvořivých metod.
- Nemají strach svobodně diskutovat a prosazovat svoje názory.
- Pomocí improvizace dokáží vyřešit nové problémy a úkoly.
- Nemají problém mluvit na veřejnosti a přesvědčit o svých názorech i ostatní.
- Nemají příliš citlivosti vůči ostatním lidem.
- Mají sklon nedotahovat věci do úplného konce.

ESTJ

- Nechtějí věci měnit úplně, raději naleznou nedokonalosti tam, co už právě je.
- Rádi mají věci pod kontrolou.
- Rádi svolávají porady, kde diskutují o dosavadním průběhu.

- Nepoužívají nevyzkoušené metody.
- Rádi fungují podle přehledného a závazného harmonogramu.
- Od ostatních očekávají důsledný přístup a nemají příliš trpělivosti pro ty, kdo tak nečiní.
- Od vedení vyžadují jasné a srozumitelné úkoly.
- Věnují pozornost detailům.
- Mohou být nepříjemní na ty, kteří nestíhají, nebo se neřídí předepsanými pravidly.

ENTJ

- Uplatňují disciplínu a vyžadují kázeň.
- Neradi pracují pouze na jednom dílčím úkolu, chtějí vidět, jak práce zapadá do celkového cíle.
- Rádi pracují v zajištěném a organizovaném prostředí.
- Jsou iniciativní, schopni vzít zodpovědnost na sebe.
- Dávají prostor k samostatné práci.
- Za důležité považují krátkodobé i dlouhodobé cíle.
- Mohou být nadměrně nároční a kritičtí vůči ostatním.

ISTJ

- Jsou precizní a ve všech ohledech je na ně spoleh.
- Drží se předepsaných postupů.
- Pro některé jedince mají nižší trpělivost a pochopení.
- Někdy je pro ně těžké někoho pochválit.
- Často nechápou potřeby jiných a působí na okolí chladně.

INTJ

- Vždy dotahují rozdělané věci do konce.
- Mají skvělé organizační a plánující schopnosti.
- Na okolí kladou příliš vysoké nároky.
- Když si vytvoří pracovní plán, udělají vše pro to, aby ho splnili.
- Raději pracují sami a nezávisle.

ISTP

- Ve vypjatých situacích si dokáží zachovat chladnou hlavu.
- Raději pracují sami, s co nejméně lidmi okolo.
- Nemají rádi přílišné plánování a dlouhé porady.
- Často bývají netrpěliví.

INTP

- Ostatním poskytnou hodně volnosti a svobody.
- Vítají nové myšlenky a prosazují přínosné změny.
- Jsou schopní vše upravovat a stále vylepšovat.
- Někdy málo vnímají pocity a náladu ostatních

ISFP

- Rádi pomáhají druhým, někdy začnou zanedbávat sebe samé.
- Více než řečmi dávají svou povahu najevo vykonanými činy.
- Nemají rádi přílišné plánování a řád.
- Raději pracují pro jednoho člověka nebo malou skupinku.
- Jsou schopni skvěle improvizovat.
- Jsou všímaví, vnímají pocity ostatních.